

ADNAN KADRIĆ
MADŽIDA MAŠIĆ
(Sarajevo)

“SVE ŠTO JE U KOZMOSU, NALAZI SE I U DUŠI”:
O JAKUB-PAŠI BOŠNJAKU I SUKOBIMA NA
PROSTORU IZMEĐU BOSANSKOG SANDŽAKA
I KRBAVSKO-MODRUŠKE ŽUPE 1493. U
BAHŠIJEVOJ POETIZIRANOJ HRONICI

Sažetak

U radu se skreće pažnja na osobenosti hronike *Tārīḥ-i Ya'qūb Paša* čiji se rukopis nalazi u Univerzitetskoj biblioteci u Uppsali. Rukopis ima preko 5.000 stihova i govori o sukobima na prostoru između Bosanskog sandžaka, ugarskog (dijela) Bosanskog Kraljevstva i Modruško-krbavske župe neposredno i u vrijeme Krbavskog boja 1493. godine. Posebnu pažnju privlači Bahšijev način konceptualizacije događaja u rukopisu iz Uppsale u kojem se težište događaja u dodatku Hronici stavlja na duhovnu dimenziju i simboliku bitke, u skladu sa tesavufskim literarnim diskursom u širem smislu te riječi. To je i jedna od osobenosti navedenog djela.

Ključne riječi: Jakub-paša Bošnjak, poetizirana hronika, gaza-nama, Jakub-nama

UVOD

U radu se samo djelomično nastoji skrenuti pažnju na rani historiografski diskurs u osmanskim narativnim hronikama o Jakub-paši Bošnjaku i povijesnu motivaciju za obilježavanja vojni na granici između Bosan-

skog sandžaka i Krbavsko-modruške župe u lokalnoj historiografiji, uz kraći osvrt na elemente epskog i mitološkog u opisu Jakub-paše Bošnjaka i Krbavskog boja u različitim osmanskim narativnim i drugim pisanim izvorima i kulturološkoj tradiciji, kao i na mističko-duhovnu interpretaciju opisa sukoba na Krbavskom polju u stihovanoj *Jakub-nami* (*Ya 'qūb-nāme*) na osmanskome jeziku koja se nalazi u univerzitetskoj rukopisnoj zbirci u Uppsali. Iako biograf Sehi Beg u svojoj tezkiri *Heşt-Bihişt* navodi da je pjesnik Şabāyī napisao oko 15.000 bejtova/distiha, odnosno 30.000 stihova o bitkama u Bosni u 15. stoljeću, u vrijeme bosanskog sandžakbega Davud-paše,¹ pošto nismo imali uvida u taj rukopis, ne možemo potvrditi da li je i koliko je i on u svojoj gazavāt-nāmi pisao o kasnijim sukobima na prostoru između Bosanskog sandžaka, Bosanskog Kraljevstva pod upravom “ugarskog bosanskog” kralja i Krbavsko-modruške župe 1493. godine. Budući da je i rukopis *Jakub-name* ili, kako se još naziva *Tārīḥ-i Ya 'qūb Pāşā*, obiman, sa preko 5.000 stihova, predmet našeg osvrta nije bila analiza podataka i fenomena samo historiografske naravi, nego i sam način konceptualizacije djela, odnosno autorsko viđenje smisla ratovanja i vođenja bitke općenito, a na primjeru ratovanja Jakub-paše Bošnjaka u vrijeme dok je bio bosanski beglerbeg, odnosno u vrijeme neposredno prije i za vrijeme Krbavskog boja 1493. godine iz kojeg je izašao kao pobjednik.

O POVIJESNO-HISTORIOGRAFSKOJ KONCEPTUALIZACIJI OPISA SUKOBA NA GRANICI IZMEĐU BOSANSKOG SANDŽAKA I KRBAVSKO-MODRUŠKE ŽUPE I OPISA JAKUB-PAŠE

Kada se uporede rani narativni osmanski sa drugim izvorima koji govore o sukobima na granici između Bosanskog sandžaka, Hercegovačkog sandžaka i Krbavsko-modruške župe, uočava se nekoliko većih tema koje se grupiraju oko događaja kao što su borbe oko utvrde Jajce,²

¹ “(fol. 44a) Şabāyī (...) Arnavudlu Koca Dāvud Paşa Bosna sancağında mutaşarrıf iken ol diyārda itdügi gazāları nazma idüp onbir biñ beyt mikdāri yazup kitāb itdi...” . Cit. prema: Sehi Beg, *Heşt-Bihişt*, ed. Halük İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, 92.

² Uglavnom 1463. i 1464. godine, mada neke osmanske hronike opisuju i kasnije sukobe i borbe u okolini Jajca, Vinca i Jezera.

paljenje i odbrana Sarajeva 1480. godine³ i boj na Krbavi 1493. godine, sa sukobima koji su mu prethodili. Što se tiče boja za utvrdu Jajce, o tome se stalno piše u raznim hronikama, počev od 16. stoljeća pa sve do pojave historiografskih članaka koji se bave navedenom problematikom. O napadu, paljevini i odbrani Sarajeva 1480. godine pišu gotovo sve važnije osmanske hronike, dok je Krbavska bitka opisana u skladu sa značajem koji joj se daje u određenim krugovima među osmanskim hroničarima, odnosno hroničarima koji su živjeli na području Dalmacije, Slavonije ili šireg prostora Ugarske. U latinskim i slavenskim izvorima, dopisima i hronikama iz 16. stoljeća, čini se, u prvom planu opisa jeste poraz na Krbavskom polju 1493, kao i posljedice tog poraza, dok je opis navedene bitke u osmanskim hronikama najčešće skoncentriran oko lika Jakub-paše, te se stvara dojam da je za osmanske hroničare Krbavska bitka bila samo jedna od uobičajenih lokalnih bitki, važna za konsolidaciju postojećeg stanja na terenu, dok je za pisce na prostoru Dalmacije i Venecije u prvom planu opis posljedica bitke, odnosno ukazivanje na veliku opasnost od Turaka. I jedni i drugi hroničari navode i opisuju događaje kojima nastoje potvrditi vlastita viđenja sukoba u tom periodu općenito.

U narativnim izvorima na latinskom i izvorima slične provenijencije, ali i u kasnijoj literaturi na južnoslavenskim jezicima, uključujući i današnju literaturu, lik Jakub-paše Bošnjaka spominje se tek faktografski, često uz opis pojma *akin*⁴ (upad na neprijateljsku teritoriju), kada bi osmanska vojska vršila vojne operacije duboko u neprijateljskom zaleđu. Također se opisuje u kontekstu boja i razmjene poruka Jakub-paše sa banom Emerikom Derencaninom (Imre Derencsény).⁵ S druge

³ Vidi: İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter* (Tenkidli transkripsyon), hazırlayan: Şerafettin Turan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

⁴ Izvorno leksičko značenje spomenute riječi jeste “upad”, odnosno “napad”. U historijskoj literaturi podrazumijeva upad u zaleđe neprijatelja i vođenje sitnih sukoba kako bi se oslabili materijalni i ljudski potencijali neprijatelja. Tumačenje kako ta riječ znači “pljačkanje” samo je djelomično tačna ukoliko se ima u vidu kontekst općeprihvaćene srednjovjekovne strategije ratovanja kroz sukobe “niskog intenziteta”.

⁵ Problem pisanja i izgovaranja osobnih imena pripadnika neslavenskih naroda prisutan je i u historiografiji i na njega, na primjeru navedenog (*Imre Derencsény*), skreću pažnju i neki autori koji su se bavili opisom Krbavskog boja (Uporedi: Petar Strčić, “Bernardin Frankopan i njegovo doba – Prilog za sintezu povijesti o vrhuncu srednjovjekovnoga razvoja i početka borbe za opstanak Frankopana i hrvatskoga naroda”, *Modruški zbornik*, 3, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Modruš, 2009, str. 9; Krešimir Kužić, “Bitka Hrvata – bitka na Krbavskom polju 1493. godine”,

strane, treba skrenuti pažnju na vrlo zanimljivu literaturu u modernoj hrvatskoj historiografiji koja se odnosi na hrvatske banove i krbavske kneževe sredinom i krajem 15. stoljeća.⁶ Radi se otkrivanju činjenica koje nam zapravo daju kontekst zbog čega se koristi metoda pustošenja po neprijateljskoj teritoriji koje poduzimaju lokalni zapovjednici krajiških sandžaka, ali i lokalni zapovjednici, knezovi i banovi na širem prostoru Krbavsko-modruške župe, Slavonije, Dalmacije i Ugarske, kao uobičajeno sredstvo snaženja vlastite feudalne moći, pa čak i kao sredstvo međusobnog nadmetanja za iste utvrde i istu zemlju. U biti, to i jeste smisao često citirane tvrdnje o srednjovjekovnom ratovanju “kad počinje bitka, prestaje rat”, pri opisu strategije rata “niskog intenziteta”, što se u praksi odvijalo kroz česte provale i pljačkanja, dok se izravno i veće sukobljavanje izbjegavalo zbog težih posljedica i za poraženu i za pobjedničku stranu.⁷ Nakon rata, većeg sukoba ili bitke, rat bi se završavao primirjem, predahom ili mirovanjem ratnih aktivnosti. Kako bilježe brojni izvori na latinskom, pljačkanje u različite svrhe, otimanje posjeda i imovine bilo je vrlo često u dalmatinskom zaleđu u 14. i 15. stoljeću, tako da su se u osmom desetljeću 15. stoljeća pljačke “retirale” gotovo kao “gospodarska djelatnost”.⁸ Navedena istraživanja, uz

Historijski zbornik, god. LXVII, br. 1, Društvo za hrvatsku povjesnicu, Zagreb, 2014, 11). U osmanskim hronikama koristi se također grafijski i fonološki prilagođena verzija banovog imena *Derencsény* kao *Derencil* [Derendžil] ban.

- ⁶ Vrlo je vrijedan prilog proučavanju krbavskih kneževa Kurjakovića doktorat koji je napisao Ivan Botica, *Krbavski knezovi u srednjem vijeku* (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011) u kojem je dao i širu perspektivu za razumijevanje događaja iz 1493. godine, čime je dopunio ranije radove Vjekoslava Klaića “Rodoslovje knezova Krbavskih od plemena Gusić” (*Rad JAZU, Razredi filološko-historički i filozofičko-juridički*, 49/1898, 190-214) i Pála Engela “Krbavski knezovi u Ugarskoj” (u: *Povezivanje srednjoeuropskih zemalja s Jadranom (Mediterranom)*), ur. Josip Božičević, Znanstveno vijeće za promet HAZU, Zagreb, 1998, 73-81)
- ⁷ Vidi: Ivo Goldstein, “Značaj Krbavske bitke 1493. godine u hrvatskoj povijesti”, u: *Krbavska bitka i njezine posljedice*, ur. Dragutin Pavličević, Hrvatska matica iseljenika, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997, 23.
- ⁸ Botica u disertaciji na sljedeći način opisuje tu situaciju i pojavu: “U kolovozu 1477. ljudi Karla (IV) Krbavskoga temeljito su opljačkali posjed zadarskih dominikanaca samostana svetoga Demetrija u Starošanima na području današnjega Zemunika Gornjega, odvevši sa sobom uz tamošnje seljake i kolone još i 800 ovaca, oko 90 svinja, 77 volova i četiri konja. I druge su crkvene ustanove iz Zadra imale na Krbavljane slične pritužbe. Pljačka s područja današnjega Zemunika Gornjega bila je neviđena. Naime, knezovi su Krbavski svojom prošlošću bili vezani uz sa-

korištene arhivske izvore i na latinskom i na osmanskome jeziku, doista pomažu boljem razumijevanju vremena i konteksta sukoba i događaja pri samom kraju 15. stoljeća na području između Bosanskog sandžaka i Krbavsko-modruške župe. Dakako, ako se navedene činjenice razmatraju i u širem kontekstu, moguće je pretpostaviti i razumijevati i slične pojave na našim prostorima, ne samo u 15. stoljeću nego i u kasnijem periodu, s obje strane granice.

Nakon vrlo vrijednih ranih studija o hrvatskoj povijesti krajem 19. i početkom 20. stoljeća, te poznatih radova Olesnickog o Krbavskom boju i Jakub-paši, pojavljuju se brojni prilozi u historiografskoj⁹, književno-historijskoj¹⁰ i populističkoj literaturi, kao i pokušaji analize situacije koja se odnosi na Krbavski boj, na lik Jakub-paše i ostalih sudionika događaja iz 1493. godine, ali i događaja koji su prethodili Krbavskom boju, više sintetski nego istraživački.¹¹ No, znanstvena istraživanja H. Kekeza o Bernardinu Frankapanu, odnosno o stanju među krbavskim

mostan svetoga Demetrija, u njemu su imali svoju grobnicu, a u nj će ući i Karlova kći Uršula uoči Krbavske bitke u kolovozu 1493. godine. Četiri godine poslije isti su ljudi zajedno s Karlom (IV) pokušali oplijeniti neki posjed na novigradskome području, ali su ovaj put pravodobno bili suzbijeni, a petorica su Karlovih ljudi pala tom prilikom u zarobljeništvo.” Cit. Ivan Botica, *Krbavski knezovi u srednjem vijeku*, 246.

⁹ Vidjeti detaljnije zbornik radova *Krbavska bitka i njezine posljedice* (1997) sa sljedećim člancima koji su predmet tematike ovog priloga: “Prvi rasap kraljevstva hrvatskoga” (Tomislav Raukar), “Značaj Krbavske bitke 1493. godine u hrvatskoj povijesti” (Ivo Goldstein), “Državnopravni položaj Hrvatske u doba Krbavske bitke” (Luj Margetić), “Hrvatski velikaši u desetljećima pred Krbavsku bitku” (Borislav Grgin), “Geopolitički položaj Krbave u srednjovjekovnom, osmanlijskom i vojnokrajiskom razdoblju” (Dane Pejnović), “Pregled povijesnih zbivanja na području starohrvatske župe Krbave (Milan Kruhek), “Crkveno ustrojstvo Like i Krbave u srednjem vijeku” (Mile Bogović), “Krbavsko-modruški kaptol prije i poslije Krbavske bitke” (Ante Gulin), “Katedrala sv. Jakova u Krbavi kraj Udbine” (Zorislav Horvat), “O krbavskom boju (1493.) u suvremenim zapisima i hrvatskim kronikama” (Alojz Jembrih), “Krbavska bitka u pismu Jurja Divnića” (Olja Perić), “Život Jakub-paše, pobjednika na Krbavi 1493.” (Nenad Moačanin), “Čakavci s Krbave” (Milan Moguš).

¹⁰ Usporedi: Anđelko Mijatović, “Krbavska bitka u hrvatskoj usmenoj književnosti” i Dragutin Pavličević, “Uz hrvatsku narodnu pjesmu Smrt Bana Derenčića”, u: *Krbavska bitka i njezine posljedice*, ur. Dragutin Pavličević, Hrvatska matica iseljenika, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997. i slične radove.

¹¹ Anđelko Mijatović, *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

knezovima prije same Krbavske bitke¹², kao i drugih istraživača sa istim ili sličnim pristupom arhivskoj građi, pomažu da se bolje shvate ne samo latinski nego i osmanski narativni izvori u kojima se neki događaji tek nagovještavaju, bez obzira na neke hronične nedostatke narativnih izvora u pogledu faktografske vjerodostojnosti.

O događajima prije i u toku Krbavskog boja u imperijalnim ugarskim i osmanskim arhivima¹³ ima tako malo arhivskih izvora, da bi se moglo zaključiti kako se i ne radi o baš toliko važnim sukobima iz aspekta tada sukobljenih imperija, ugarske i osmanske. Također, može se konstatirati da je i broj narativnih izvora na latinskom i na ostalim evropskim jezicima koji govore o Krbavskom boju odigranom 1493. godine prilično ograničen. Za osmanske hroničare iz 15. i 16. stoljeća, gledajući u cjelini, radi se o događajima provincijalnog karaktera zanimljivim ponajviše zbog buđenja i održavanja borilačkog i ratničkog duha. Krajem 15. stoljeća, što je veća daljina od cara, kralja i sultana, manje je arhivske građe, a više je naracije, i pisane i usmene. A naracija ipak nema toliki stupanj pouzdanosti kao arhivski dokumenti.

Bosanski sandžakbeg Jakub-paša u historiografskoj literaturi o nastanku gradova, uglavnom na temelju arhivske građe, opisuje se kao sandžakbeg Bosne (1491-1493) i dobrotvor koji je iza sebe ostavio objekte korisne za širu društvenu zajednicu. On je dao sagraditi i mesdžid u Sarajevu u Magodi, a mahala se nakon gradnje mesdžida u popisnim defterima spominje kao Mahala Jakub-pašina mesdžida. Mesdžid je sagradio 1491-92. godine, vrlo brzo nakon dolaska u Bosnu na poziciju sandžakbega.¹⁴ Sagradio je i jednu džamiju u Solunu čija je

¹² Hrvoje Kekez, "Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?", u: *Modruški zbornik*, 3, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Modruš, 2009, 65-101.

¹³ Npr. digitalni registar Başbakanlık Osmanlı Arşivi / Osmanskog arhiva Vlade Republike Turske u Istanbulu (sa obrađenih preko 100 miliona dokumenta) ili digitalni preglednik *Collectio diplomatica Hungarica* iz Mađarskoga državnoga arhiva (*Magyar Országos Levéltár*), sa mnoštvom skenova originalnih izvora (108.340) i skenova kopija, oko 80.000.

¹⁴ Prema zapisanom tarihu koji je sačuvao Kemura, na natpisu hronogramu stajalo je sljedeće: Kušād bād be dawlat hamīše-rāin dergāh be-haqqi ašhadu an lā ilāha illallāh. Šāhibul-ḥayrāt Ya'qūb Pāšā fī sana 897 - *Neka je ova bogomolja sa srećom svakome otvorena u ime jedinog Boga. Dobrotvor Jakub-paša. U godini 897 (1491/1492)*. Vidi: Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika u Bosni i Hercegovini*, knjiga I – Sarajevo, Veselin Masleša, Sarajevo 1974, 90. U Mahali mesdžida Jakub-paše već je početkom 16. stoljeća tridesetak porodica i približno toliko neoženjenih, različitih zanimanja. Sredinom 16. stoljeća zbog požara ošte-

vakufnama datirana 916/1510-11. godine.¹⁵ Podatke o Krbavskom boju u kojem se samo spominje Jakub-paša u 16. st. nude i zapadni izvori.¹⁶

Jakub-paša Bošnjak je, vrlo vjerovatno, rano doveden u blizinu dvora sultana Mehmeda II. U mladosti, nešto poslije školovanja, poslan je na dvor u Amasji. Tu je stekao povjerenje i naklonost tada mladog princa Bajezida, što će kasnije uveliko odrediti njegovu budućnost kad je tom princu suđeno da postane sultan. Naime, bio je savjetnik princa, a potom se u njegovoj karijeri nižu različite funkcije, poput funkcije kapu-age, miralema, lale (učitelja princa Ahmeda, sina sultana Bajezida), rumelijskog beglerbega (1485-1490), beglerbega Karamana (1486), sandžakbega Bosne (1491-1493), beglerbega Rumelije (1493), a zatim

ćen je mesdžid Jakub-paše i dosta kuća. Behija Zlatar navodi da je 1570. godine u Jakub-pašinoj mahali bila 61 kuća, dok je 1604. bilo samo 39 kuća. No, razlog je taj što se iz Jakub-pašine mahale razvijaju susjedne mahale u urbanom dijelu Sarajeva u drugoj polovini 16. stoljeća. Godine 1604. Jakub-pašin vakuf izdržavao se i od 18 dućana s godišnjim prihodom od 1.962 akče. Vidi detaljnije u: Behija Zlatar, *Zlatno doba Sarajeva (XVI stoljeće)*, Svjetlost, Sarajevo 1996, 45; *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. I/1, obradio: Adem Handžić, Sarajevo, 2000, 44; Hatidža Čar-Drnda, “Vakufski objekti u Bosanskom sandžaku - sedma decenija 16. stoljeća”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 52-53/2002-2003, Sarajevo, 2004, 267-294; Adnan Kadrić, “Dvije poeme na osmanskome jeziku o opisu Jakub-pašine odbrane Sarajeva i pobjede na Krbavskom polju 1493. godine”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, knj. XXVII-XXVIII, Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, Sarajevo, 2008, 209-232.

¹⁵ Machiel Kiel, “Notes on the history of some Turkish monuments in Thessaloniki and their founders”, *Balkan Studies*, 11/2, Thessaloniki, 1970, 145; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası. Vakıflar – Mülkler – Mukataalar*, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952, 458.

¹⁶ U knjizi *Bitka na Krbavskom polju 1493.* autor A. Mijatović među važnija kršćanska svjedočenja o ovom događaju nabraja: pismo papinskog izaslanika Antonija Fabreguesa od 13.9.1493. iz Senja (Ferdo Šišić, “Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473-1496)”, *Starine*, knj. 37, 1934, 189-344. i knj. 38, 1-180), latinski izvještaj nepoznatog autora, vjerovatno nekog od Frankopana, napisan neposredno nakon bitke, putopisni dnevnik češkog hodočasnika i putopisca Jana Hasištejskog iz Lobkovica koji je 23.9.1493. doplovio u Zadar i čuo vijesti o ovoj bici, pismo dugogodišnjeg ninskoga biskupa Jurja Divnića (1479-1529) upućeno papi Aleksandru VI (1492-1503) 27.9.1493. iz Like, zapis popa koji je napisao u Grobniku pokraj Rijeke, tekstovi savremenog dvorskog historičara kralja Matijaša Korvina (1458-1490) Marka Antonija Bonfinija (1427-1503), tekstovi župnika u Koruškoj Jakova Unresta, povjesničara Donada od Lezze (1479-1526), Pavla Giovia (1483-1552) iz 1532, Johannisa Cuspinianija iz 1541, hroničara Antuna Vramca (1538-1587), ugarskog povjesničara Nikole Istvanffyja (1538-1615) te hroničarski spisi Juraja Rattkaya i Pavla Rittera V.

dolazi i na poziciju kubbe-vezira 1497. godine. Treba napomenuti da opis Jakub-pašinog života nije bio predmet posebne pojedinačne kritičke monografije na južnoslavenskom jezičnom prostoru, iako je izvora i predaja koje omogućuju i takve vrste studija, čini se, više nego dovoljno, tako da se još uvijek prilikom pisanja o njemu sreće dosta nekritičkih ocjena i neprovjerenih informacija.

LITERARNO-UMJETNIČKA KONCEPTUALIZACIJA OPISA KRBAVSKOG BOJA I JAKUB-PAŠE U 15. I 16. STOLJEĆU U OSMANSKIM HRONIKAMA

U bosanskohercegovačkoj historiografiji i u književnom stvaralaštvu opus o Krbavskom boju prilično je skroman. Iako je, naprimjer, Jakub-paša pobjednik boja koji je posebno obilježio prostor od Bosanskog sandžaka, ugarskog dijela Bosanskog Kraljevstva na čelu sa kraljem Matijašem na čelu, kao i krajeve unutar Modruško-krbavske župe, jasno se vidi da ni u narodnoj tradiciji Bošnjaka figura pobjednika u slučaju Jakub-paše ne zauzima puno prostora, za razliku od narativnih hronika na osmanskome jeziku koje su nastale u 15. i 16. stoljeću. Razlog se čini posve razumljivim. Bitka i posljedice boja na Krbavi 1493. godine različito se razumijevaju i interpretiraju u današnjim južnoslavenskim historiografskim i literarnim tradicijama. Budući da je građenje kolektivnog ilirskog, južnoslavenskog i drugih sličnih identiteta, a kasnije i etnonacionalnih identiteta na južnoslavenskom govornom području, unatoč nekim izuzecima, u jednom svom dijelu i neka vrsta prešutne višestoljetne konvencije, nije čudo da se neke ličnosti iz historije koje su učestvovala u određenim bitkama često prešućuju, dok se neke druge, čak i manje bitne za navedene bojeve, populariziraju, što se vrlo jasno prepoznaje i u epici južnoslavenskih naroda zapisanoj uglavnom u 19. stoljeću. Odgovor na navedenu situaciju može se donekle tražiti i kod teoretičara filozofije povijesti koji pozitivističkoj historiografiji uskraćuju isključivo pravo na mogućnost da kroz empirijsku faktografiju otkriju suštinu povijesne realnosti koja, po njima, ima i nedvojbene elemente metafizičkog doživljaja, vrlo prepoznatljivog oblikovanja ideje povijesnog, u skladu sa svjetonazorom i ukupnom spoznajnom kulturološkom tradicijom, pa čak i sa percepcijom svetopovijesnih događanja i sudbina drevnih naroda, koja se kao prvotni metafizički motiv pretvara u kolektivno pamćenje određene zajednice i bitno utječe na ideju i iskonsku

potrebu za građenjem povijesnog kolektivnog identiteta. Ona historiografija koja želi da bude puka empirijska faktografija može pomoći da se sagleda kontekst, ali nije presudna i toliko bitna za procese projekcije i budućeg oblikovanja etnonacionalnog identiteta. Motiv velikog stradanja, gubitka, rasapa, protjerivanja i žrtve puno je podesniji za građenje povijesnih kolektivnih identiteta nego motiv pobjede. Kao vrlo korisno sredstvo, osobito pri nedostatku arhivskih izvora i višku narativnih predaja različitog porijekla, za građenje mitologizirane figure propasti i povijesne nepravde često se koristi umjetničko-literarna konceptualizacija navedenih događaja. Katkada nerazumijevanje granica između arhivske građe i različitih nekritičkih narativnih predaja čak i u historiografiji stvara tle pogodno za svekoliku mitologizaciju, te se poistovjećuju, katkad i planski, historijska zbilja i literarno-interpretativna fikcija.

Kasida Jakub-paše o pobjedi na Krbavskom boju 1493. - počeci viteške književnosti Bošnjaka muslimana na orijentalnim jezicima

U historiji književnosti Bošnjaka muslimana na orijentalnim jezicima Jakub-paša je poznat po kasidi koju je spjevao nakon pobjede na Krbavi 1493. godine. Jakub-pašina kasida *davorija* povodom pobjede na Krbavi 1493., između ostalog, ostat će zabilježena u antologijama a Jakub-paša u historijama bosanskohercegovačke književnosti na orijentalnim jezicima kao jedan od prvih pjesnika takve vrste poezije, koji privlači pažnju književne kritike klasičnih bosanskohercegovačkih poetskih tekstova na orijentalnim jezicima. Osim toga, Jakub-pašina kasida je i sastavni dio nekih osmanskih prozih hronika, dok se u nekim hronikama, ilustracije radi, navode samo neki njeni stihovi. Kasida je više puta obrađivana i prevedena sa osmanskog jezika i nije nepoznata stručnoj i široj čitateljskoj javnosti.¹⁷ Potvrđuje da je Jakub-paša, između ostalog, uspješno pisao i poeziju na osmanskome turskom jeziku u skladu s pravilima osmanske

¹⁷ Olesnicki navodi da je Jakub-pašina kasida *davorija* o Krbavskom boju više puta prevedena: “Ova *davorija* Jakubova, koju je on bio poslao caru Bajazitu, bila je već više puta prevedena. Hammer, *Geschichte der osman. Dichtkunst* (GOD), I 321, Pesth 1836. G. Elezović, *Turski izvori za istoriju Jugoslavena*. *Bratstvo XXVI*, 8990 i F. Spaho, *Jedan turski dokumenat o Krbavskoj bitci 1493.*, *Napredak* br. 12, str. 11. Sarajevo 1931. Isp. Olesnicki, KS 206208”. Cit. prema: Aleksije A. Olesnicki, “Bošnjak Hadum Jakub, pobjednik na Krbavskom polju g. 1493”, *Rad JAZU*, knj. 264, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1938, 123-160.

aruz-metrike i prema uzusima klasičnog stila kaside *fahrije* s kraja 15. stoljeća. Jakub-pašina davorija - kasida *samopohvalnica (fahriye)*, za razliku od brojnih drugih kasida fahrija, bavi se vrlo konkretnim podacima o Krbavskom boju, koje "iz prve ruke" daje sam pobjednik i učesnik bitke. Čak su i Jakub-pašine usporedbe sa bojem na Kosovu u funkciji predstavljanja žestine bitke. Naime, Jakub-paša u kasidi davoriji pokušao je sažeti za njega najbitnije informacije koje se odnose na Krbavski boj tako da kasida istovremeno predstavlja i neku vrstu narativnog sižea o Krbavskom boju, donekle podsjećajući na klasične sažete poetizirane hronike popularne u osmanskome društvu u 15. i 16. stoljeću. To što se poema bilježi i u nekim važnijim osmanskim hronikama implicate govori i o tadašnjem društvenom utjecaju Jakub-paše nakon pobjede na Krbavi, kada je promaknut ponovo na poziciju rumelijskog beglerbega i kubbevezira na Divanu, odnosno o popularnosti te kaside kod tadašnjih osmanskih pjesnika i hroničara. Na taj način je Jakub-paša, i zbog uspjeha na Krbavi i zbog svoje poeme, postao sastavni dio osmanskog proznog i poetskog narativa o osmanskim osvajanjima na Balkanu, a posebno krajištu Bosanskoga sandžaka.

*Historiografsko-povijesna i literarno-umjetnička
konceptualizacija opisa Krbavskog boja i Jakub-paše na primjeru
poetiziranih osmanskih hronika*

Model širenja kulturalnih obrazaca na početku osmanske vlasti temeljio se na poznatim kulturološko-civilizacijskim principima ustrojstva vrste carstva kakvo je bilo Osmansko Carstvo i slična carstva na Istoku. U krajištu Carstva Bosna je bila pod snažnim utjecajem proznih i poetiziranih osmanskih historijsko-epskih hronika. Klasične prozne osmanske hronike o osvajanjima, uključujući i one koje se bave osvajanjima na Balkanu, mogu se podijeliti na nekoliko vrsta i s obzirom na način opisa, tematiku i formalne žanrovske osobenosti. Hronike koje se bave samo podacima i historijskim datumima (*tevārīh*) važnim za Carstvo, a čiji su autori dvorski pisci hronika, nose osobitosti carske hronike u čijem je središtu sultan. Glavni junak tih hronika jeste sultan i "uzvišena osmanska država" personificirana u liku sultana. Hronike koje pišu isključivo o osvajanjima (*fetiḥ*) nazivaju se hronike *fetiḥ-nāme* (knjige o pobjedama), one koje u prvi plan stavljaju bitke i vojevanja (*gāzā*) nazivaju se *gāzā-nāme*. Ako hronike u prvi plan stavljaju okončanje sretnih vojnih

ili sličnih pohoda nazivaju se *beṣāret-nāme*, a ako govore o pobjedama *zafer-nāme*. Najviše općih historiografskih podataka važnih za historiju Carstva nalazi se u carskim hronikama, a najviše podataka o lokalnim događajima u lokalnim hronikama. Ukoliko se neka hronika odnosi na opis isključivo svih važnijih događaja koji se odnose na nekog sultana, onda se u nazivu hronika može naći i ime sultana, naprimjer, ukoliko se odnosi na sultana Sulejmana – *suleymān-nāme* (sulejmanida) i sl. Katkada se i imena izuzetno zaslužnih vezira ili vojskovođa mogu naći u proznim ili poetiziranim hronikama – naprimjer, hronika ili slično djelo o Jakub-paši naziva se *Ya ‘qūb-nāma*. Ukoliko se radi o sintetskim hronikama, u naslovu mogu stajati riječi kao što su: *tevārīḥ* (značajniji historijski datumi, anali), *mecma‘* (stjecište, mjesto gdje se okuplja), *tācut-tevārīḥ* (kruna hronika, hronika koja je iznad ostalih kao kruna, carska hronika) i sl. Zbog bolje prijemčivosti i radi popularizacije određenih ideja iz hronika, neke se hronike pišu u stihu, najčešće mesnevi-stihu, i mogu biti sažete, koncentrirane na same događaje, na važnije bitke ili na ličnosti. Konceptualizacija zavisi od samog hroničara. Ako se želi naglasiti historijski aspekt, onda je primarna osmanska kasna srednjovjekovna ili rana novovjekovna *historiografska* konceptualizacija sadržaja, a ako se želi naglasiti neki drugi aspekt, onda tekst uglavnom zadržava tadašnji historiografski okvir, da se sačuva autentičnost i ozbiljnost štiva, ali se nudi dodatna nova konceptualizacija kroz tumačenja opisa bitaka, najčešće u nenarativnim cjelinama u uvodnom dijelu hronike, pri kraju, ili na onoj poziciji gdje autor smatra da treba dati svoje vlastito viđenje u okviru tadašnje općeprihvaćene kulturološko-misaone tradicije.

Budući da ćemo se u radu detaljnije osvrnuti na stihovanu hroniku o Jakub-paši iz rukopisne zbirke Univerzitetske biblioteke u Uppsali, radi boljeg razumijevanja ukupnog konteksta njenog pisanja i nastanka, kao i njenog mjesta među ostalim hronikama koje se bave opisom ratovanja Jakub-paše, navest ćemo i nekoliko drugih važnijih stihovanih hronika s kraja 15. i početka 16. stoljeća o navedenoj ličnosti i o Krbavskom boju.

Ilustrativno, način konceptualizacije opisa Jakub-paše u stihovanim osmanskim hronikama i pjesmama možemo ukratko predstaviti na primjeru tri pjesnika koji su pjevali o Jakub-paši i Krbavskom boju. Ta tri pjesnika su: Hadidi,¹⁸ Esiri i Bahši.

¹⁸ Budući da Hadidijeva poetska hronika samim svojim nazivom *Tevārīḥ-i Āl-i Osmān (1299-1523) – Značajni datumi porodice Osmanlija od 1299. do 1523. godine* pretendira da bude i historijsko štivo, bez obzira na poetizaciju, opisi događaja

<i>pjesnik</i>	Ĥadīdī	Esīrī	Baḥṣī
<i>vrsta pjesnika</i>	pjesnik carskih hronika	pjesnik narodne predaje	pjesnik derviš
<i>način opisa, koncept</i>	pretežno daje podatke historiografske naravi	epika, na granici mitološkog	mističko-duhovna konceptualizacija događaja i likova
<i>stilski izraz</i>	hladni stil carskih hronika	pripovjedni stil, hiperbolizacija i mitologizacija likova	pomjeranje narativnog fokusa na duhovnu zbilju, simbolika, mističke alegorije, dosta nenarativnih interpretativnih cjelina
<i>poruka, cilj pisanja</i>	učvrstiti autoritet carstva, sultana, podsticanje na ratnički duh	pravljenje legendi u narodnoj predaji i mitova o nadnaravnom junaštvu, povezivanje sa lokalnim bosanskim narodnim predanjima i epskom tradicijom na slavenskim jezicima	relativizacija izvanjske borbe u odnosu na unutrašnju borbu, borba protiv vlastitog ega, spoznaja posredstvom unutarnjeg boja

Sva tri pjesnika pišu o istim događajima i podacima o Krbavskom boju i Jakub-paši, ali na različit način. U biti osnova za građenje narativnog teksta jeste historijski događaj, brojni podaci o boju ponavljaju se i iz prozних hronika iz 15. i 16. stoljeća, ali se oni, ipak, različito konceptualiziraju. Način konceptualizacije daje posve drukčiji kontekst i proizvodi različitu recepciju samog boja i Jakub-paše kao glavnog lika u njihovoj poeziji. To što su događaje opisivali u stihovima, u suštini same tekstove oneobičuje u odnosu na prozne tekstove o Krbavskom boju, ali ih takvim “oneobičenjem” ne čini stiliziranijim u odnosu na neke visokostilizirane prozne hronike niti poetski uspješnijim, a ni narativno manje ili više koherentnim. Ono što ih čini osobenim jeste njihova konceptualizacija koja gradi posebne mentalne i poetske slike i ideje, prepoznatljive i/ili međusobno različite. To implicite također govori i o izgrađenoj svijesti o

iznose se bez detaljnijih komentara, izuzev u situacijama kad se treba navesti neki formalni razlog za sultanske pohode u određene krajeve.

postojanju različitih vrsta publike za koju pjesnici pišu i kojoj se izravno obraćaju njihovim “registrom”, leksikom različitog denotativnog, metaforičko-alegorijskog i simboličkog potencijala, stilski manje ili više uspješno. U stereotipiji na leksičkoj razini više dolazi do izražaja “glas kolektiva”, dok je stereotipija na nadleksičkoj razini negdje na razmeđu aksiološkog stereotipa kolektiva i leksičkog potencijala stereotipa kod svakog pisca pojedinačno. Opći leksički stereotipi jesu stereotipi koji su univerzalni u opisu *narativne figure protivnika* i kao takvi prisutni su u svim književnostima svijeta, uključujući i rukopis Jakub-name iz Uppsale.

Mističko-duhovna konceptualizacija opisa Krbavskog boja i Jakub-paše: na primjeru rukopisne hronike “Yaḡūb-name” iz Uppsale

Jedan od poetiziranih narativnih izvora o Jakub-paši svakako je i stihovana hronika pod nazivom *Tārīḡ-i Ya ‘qūb Paša*, čiji se rukopis čuva u Univerzitetskoj biblioteci u Uppsali. Iako u hronici iz Uppsale ima dosta podataka i historiografske naravi, korisnih prije svega za proučavanje lokalne historije, u radu se nećemo detaljnije osvrnati samo na podatke i konceptualizaciju te vrste, nego ćemo se usmjeriti i na pojavu osmišljavanja i tumačenja povijesti i povijesnih događaja u gnostičkom tesavufsko-mističkom diskursu, koji nam se čini neobičnim u odnosu na većinu ostalih hronika, bilo da su pisane na osmanskome turskom ili nekom drugom jeziku krajem 15. i početkom 16. stoljeća. Mislimo da upravo navedeni pristup autora hronike zaslužuje poseban osvrt na njegovo djelo. No, budući da se na našem govornom području prvi put piše o hronici *Tārīḡ-i Ya ‘qūb Paša* čiji je autor Bahši,¹⁹ potrebno je dati i

¹⁹ Na osnovu podataka iz literature ne može se utvrditi da li je autor ovog djela Bahši-beg, zvornički i hercegovački sandžakbeg iz perioda 1530-1533. (v. Toma Popović, “Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XVI-XVII/1966-67, Orijentalni institut, Sarajevo, 1970, 93-99; Adem Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Svjetlost, Sarajevo, 1975, 63). Ovaj je sandžakbeg u samoj zvorničkoj tvrđavi podigao dervišku tekiju sa gostionicom (musafirhanom), koja se izdržavala prihodima iz njegovog vakufa (Nihad Dostović, “Nove vijesti o Bahši-begovom vakufu u Zvorniku i Istočnoj Bosni”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, knjiga XXXIV, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2013, 84). Umro je u martu 1533. godine.

osnovne napomene o ovom prilično obimnom poetskom djelu, odnosno o sadržaju i tematici, te rasporedu narativnih i nenarativnih cjelina.

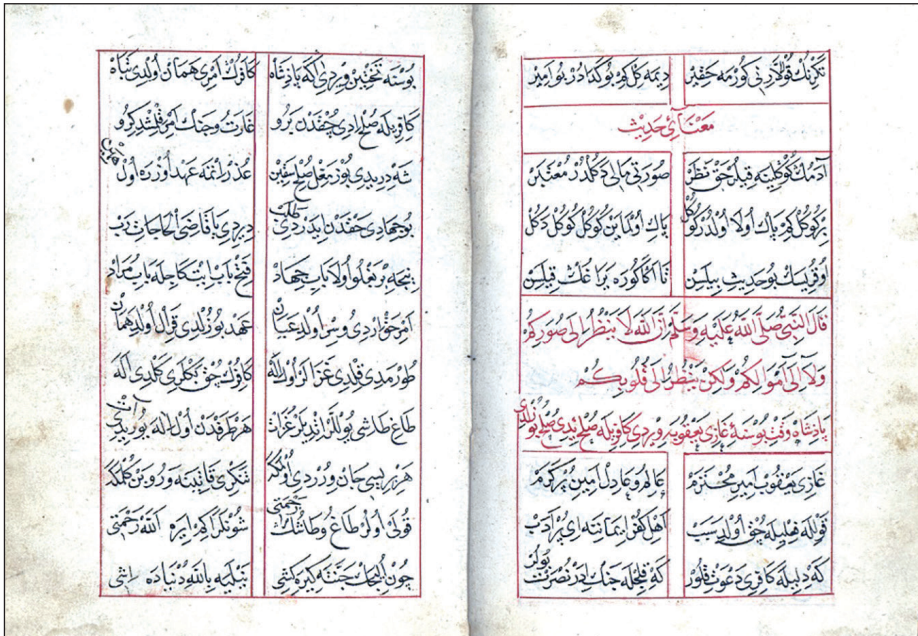
*Opis rukopisa Bahšijeve hronike o Jakub-paši Bošnjaku:
rukopis iz Uppsale*

Rukopisni primjerak djela koje se želi analizirati u radu nalazi se u Univerzitetskoj biblioteci u Uppsali. Tornberg u svom katalogu rukopisa u Uppsali taj rukopis opisuje pod kataloškim brojem CCXVII (tj. 217) i navodi da se radi o stihovanoj historiji (*historiam versibus*)²⁰ o Jakub-paši koji je bio rumelijski beglerbeg u vrijeme sultana Bajezida. Tekst Hronike ispisan je dvostubačno, na ukupno 134 folije, krupnijim neshom. Rukopis je zaveden pod signaturom U.O.st. 118. Na samom početku, na margini stoji bilješka da je rukopis bio u vlasništvu izvjesnog Adolfa Fredrika Sturtzenbeckera u periodu od 1757. do 1784. godine. Dimenzije rukopisa su sljedeće: dužina 20,3 cm, širina 13 cm, a debljina 2,7 cm. Dimenzije ivica rubova teksta sa ucrtane dvije kolumne u koje je smješten tekst iznose 15,1 x 8,7 cm. Postoji naknadna numeracija. Naslovi su naglašeni i ispisani crvenom tintom. Tekst je vokaliziran u potpunosti, što je prilično korisno za proučavanje jezika navedenog djela i u pogledu fonetsko-fonoloških i u pogledu morfofonoloških osobnosti. Prosječni broj distiha po stranici je do 13, a ukupni broj bejtova/distiha jeste 2.539, odnosno 5.078 stihova.

– *Sadržaj Hronike*

Hronika se sastoji od tri veće cjeline: prva cjelina predstavlja uvodni dio u kojem se govori o značaju vođenja borbe i ratovanja i koja se može odrediti kao uvodna teorijska cjelina tematskog žanra *ġazā-nāme* (pjesme o ratovanju), druga cjelina sadrži historiografske hroničarske podatke o ratovanjima Jakub-paše s posebnim osvrtom na Krbavski

²⁰ “Historia Ja’qubi Paschæ, quæ bella ejus et expugnationes enarrat. Idem est Ja’qub, qui dux fortissimus Bajazidi II Sultani, anno 914 [1508] Begler-beg in Rumili creatus, mox Wezirus summus renuntialis est. Ipse počta, fortasse hanc sui ipsius historiam versibus composuit. Cfr. v. Hammer, Gesch. des Osman. Reich, vol. II, p. 506.” Detaljnije u katalogu: Carl Johan Tornberg, *Codices Arabici, Persici et Turcici Bibliothecæ Regiæ Universitatis Upsaliensis*, Impensis Reg. Universitatis Upsaliensis, MDCCCXLIX, Lundæ, 1849, p. 130, kat. br. CCXVII (217).

Početak pripovijesti o dolasku Jakub-paše u Bosnu u djelu *Tārīḥ-i Ya' qūb Pāšā* (Bibliothecæ Regiæ Universitatis Upsaliensis, U. O.st. 118, fol. 17v-18r)

boj 1493. godine i predstavlja narativni historiografsko-hroničarski dio sa vrlo kratkim nenarativnim poglavljima u formi savjeta, bilo da se radi o savjetu općenito ili savjetu kontekstualiziranom određenom narativnom situacijom u djelu, dok u trećoj cjelini Hronike autor daje tesavufsko-mistički opis i kontekstualizaciju ne samo događaja nego i likova i toponima unutar djela. Sam tekst Hronike započinje 123. ajetom sure *al-Tawba*.²¹ Navedeni ajet ispisan je crvenom tintom, a na početku ovog teksta funkcionira kao naslov uvodnog dijela koji za cilj ima uvesti čitaoca u tematiku i žanr samog djela. U uvodnom dijelu od 27 bejtova, sa *mesnevi*²² rimom, ističe se važnost ratovanja, važnost borbe protiv nemuslimana, kao i sva pohvalnost takvog čina za koji će čovjek biti nagrađen. Uvodni dio treba razumijevati u vremenskom i historijskom kontekstu, te u kontekstu osvajačke politike koju je Osmansko Carstvo vodilo u tom periodu. U tom smislu, pored značaja takvih djela za histo-

²¹ “O vjernici, borite se protiv nevjernika koji su u blizini vašoj i neka oni osjete vašu strogost! I znajte da je Allah na strani čestitih.” (Kur’an, 9:123)

²² Mesnevi rima jeste takva rima u kojoj se rimuju samo po dva misra’a u svakom bejtu (aa-bb-cc...-xx), što je uslovljeno ali i prilagođeno samoj dužini mesnevi je kao narativne forme. Ova rima zastupljena je kroz cijeli tekst Hronike o Jakub-paši izuzev nekoliko stihova u cjelinama koje naziva *šiir* (osjetilnom poezijom).

riografiju, djela se mogu posmatrati i kroz jednu od njihovih temeljnih pragmatičkih funkcija – funkciju podsticanja na osvajački duh u periodu osvajanja i “viteštva”. U uvodnom dijelu nalazi se i nekoliko stihova na arapskom jeziku naslovljenih kao “Arabi beyitler”. Autor hronike nastavlja s prvim, uvjetno govoreći, narativnim poglavljem pod naslovom: *Şunuñ Beyānında ki Pāzişāh ‘Adl İde Leşkeri Dahī Pāzişāha hiyānet itmiyeler / Opis kako je vladar postupio pravedno prema vojnicima kako ga ne bi izdali*. Navedena narativna cjelina sadrži 66 bejtova (fol. 5r-6v) i daleki je uvod u pripovijest o ratovanjima Jakub-paše Bošnjaka. Ona nas uvodi u ono što je hronološki prethodilo bitkama o kojima će kasnije biti riječi. Predaja/hikaja o Ebu Ejjubu el-Ensariji govori o načinu na koji je taj velikan postao mučenik i njegovom značaju u ranim borbama za osvajanje Konstantinopolisa. Hikaja sadrži 11 bejtova (fol. 9v-10r). Nenarativno poglavlje pod naslovom *Naşīhat* (fol. 10v-12r) broji 37 bejtova. Konačno, poglavljem *İbtidā’i Şurū’i Selāṭīn-i Rūm Medhīne kim Āl-i ‘Osmān* (fol. 12r) započinje pripovijedanje o Osmanovoj vladarskoj porodici, o Osmanlijama i njihovim vojnim pohodima. Slijedi poglavlje o pohvali loze Osmanove *Der Beyān-i Medh-i Nesl-i ‘Osmān* od 23 bejta (fol. 12v-13v). Potom se opisuje smrt sultana Mehmeda Fatiha (*Mevt-i Sultān Meḥmed Hān Raḥmetu-llāhi ‘aleyh*) u kratkom poglavlju od svega 8 bejtova (fol. 14r-14v). Tu će autor čitatelja već zasigurno nastojati uvesti u historijske okolnosti u kojima glavna ličnost ove Hronike stupa na scenu. Nakon smrti sultana Mehmeda Fatiha, na prijesto dolazi njegov sin Sultan Bajezid koji će nedugo nakon toga krenuti u pohode, uključujući i upade na neprijateljsku teritoriju s prostora Bosanskog sandžaka. Za to ovlašćuje Hadim Jakub-pašu Bošnjaka, tada već dobro poznatog kao hrabrog, neustrašivog i prekaljenog ratnika. Njegov dolazak na narativnu scenu Hronike opisan je poglavljem *Zuhūr-i Salṭanat Sultān Beyazid Hān bin Meḥmed Hān Eyyede-llāhu Devletehu – Dolazak vlasti Bajezid-hana sina Mehmed-hana, neka Bog pomogne njegovu državu* koje ima 7 bejtova, iza kojeg će autor postepeno pomjerati fokus opisivanja u Hronici na osvajanja Gazi Jakub-paše u čiju slavu je i napisan spjev, a povodom ratovanja Bajezida u Akermanu i Kiliju (*Bi-‘İnāyeti Hoda Fetḥ-i Aq Kermān ve Killi ‘an Yedi Sultān Bāyezid Hān Ġāzī – O osvojenju Akkermana i Kilija rukom sultana Bajezid-hana gazije*; fol. 15v), tako da sasvim logično slijedi opis scene ulaska Jakub-paše u boj (*Duḥūl-i Ġazā-i Ya‘qūb Pāşā Ġāzī – Početak ulaska Gazi Jakub-paše u ratovanje*; fol. 15v). Spomenuto poglavlje svojevrsna je pohvalnica Jakub-paši Bošnjaku, kao što stoji u slijedećim stihovima:

*ali, među njima bijaše predvodnik vjere /
rudnik dobročinstva, darežljivosti, čovjek od vojne
Hatemi Taj, nema mu slična po darivanjima /
po dobročinstvu Hatem, ruža ta poput trna
on islamom odgojenost pronađe /
zato je islam za njegov odgajanje naravi lijepo
svojim odgojem njihova je srca ulovio /
dobrostivošću svojom odbjegli upisao
onaj koji slijedi put drugova Poslanika i jučer i sada /
on na putu za vjeru radi, nema zastoja
pomaže učenicima i kreposnima /
za nevjernike i višebošce - poput lava
to je on, Jakub Gazija, osoba čista /
vjera je čista njegova, on prijatnih vrlina*

(TYP: 274-280)²³

Poslije pobrojanih osobina slijedi najava bitaka Jakub-paše pomalo mistički kroz san jednog monaha koji prima islam i postepeno daje uvod u priču o pobjedi muslimanske vojske (fol. 16r-16v) koja će uslijediti. Nakon toga hronika pripovijeda o tome kako je Gazi Jakub-paša, ukazom samog sultana stao na čelo uprave u Bosni kad je s nevjernicima vladalo primirje, a potom isto narušeno (*Pādiṣāh Vaqti Bosna’i Ġāzī Ya’qūb’e Vērdi Kāfirle Şulḥidi Şulḥ Bozuldi*; fol. 17v). Pjesnik opisuje situaciju i vrijeme kad je Jakub-paša došao u Bosnu:

*odredba Božija stiže i tajna postade java
sporazum se naruši, kralj umrije tada*

(TYP: 319)²⁴

Po smrti kralja Matijaša nastaje borba za ugarski prijestol, a Jakub-paša te 1490. godine stiže u Bosnu. Nakon tumačenja jedne Poslanikove izreke, slijedi opis borbe Gazi Jakuba sa nevjernicima iz Jajca (*Yāyçe Kāfirleriyle Ya’qūb Ġāzīnūñ Cengi*; fol. 18v) od 14 bejtova. Počinje slijedećim stihovima:

²³ İik içinde biri dîn serveri / ma’den-i luṭf ü seḥā vü cenk eri
Ḥâtem-i Tay cüdde miṣlî degul / cüdde Ḥâtem diken gîbi bu gül
perveriş bulmuşdı islâmile bu / buña islâm ânuñiçün ḥulḳ-i ḥū
ḥulḳile göñülleri şayd eylemiş / cüdile qaçgunleri kayd eylemiş
meslek-i aşḥāba şâlik dün ü gün / dîn yolında çalışur kılmaz sukûn
ehl-i ‘ilme ehl-i faẓla destegir / ehl-i küfre ehl-i şirke hemcū şir
ya’ni kim Ya’qūb Ġāzī pāk-i zāt / i’tikādi pāk u pākize sıfāt (TYP: 274-280)

²⁴ emr-i Ḥaq irdi vü sır oldı ‘ayān / ‘ahd bozuldı qıral öldi hemān (TYP: 319)

*u nevjernika jedna utvrda jaka bi
zvala se Jajce, njen zapovjednik uglednik prokleti
prvo je uzeše muslimani
ratnici su se imetkom njenim obogatili*

*jedno vrijeme muslimani su je držali
a onda su stanovnici njeni žestoko udarili
(TYP: 329-331)²⁵*

Kako pjesnik navodi, neprijatelj je ponovo osvojio Jajce i opremio utvrdnu oružjem, topovima i ljudstvom. Jakub-paša želi preduzeti neke mjere i planira istjerati neprijatelja (*Ol Vaqit Ya 'qūb Pāṣā-yi Ġāzīniūñ Tedbīri Bunlaruñ Def' iḥūn*). Navodno je zapovjednik organizirao vojsku za ratove protiv muslimana u krajištu sandžaka i prikupljao ogromna sredstva za pohode. Kad je Jakub-paša čuo za to, odlučio je skupiti junake za boj. Udario je na neprijateljsku vojsku, ponajprije na pješništvo iza kojeg su dolazili konjanici. Krv je tekla na sve strane, zarobljeno je dosta "nevjernika".

O osvojenju za Osmanlije strateški vrlo važne tvrđave Vinac (Vinčac)²⁶ govori slijedeće dosta kratko poglavlje od 11 bejtova naslovljeno kao *Ya 'qūb Ġāzī Qal'a-i Vincesi Feth Eyledūgin Beyān İder* (fol. 20v-21r) – *Opis kako Jakub Gazija osvaja utvrdnu Vinac*. Poglavlje započinje na slijedeći način:

*do utvrde Vinac koja čvrsta bijaše
muslimani puta ne pronalaziše
stoji u blizini jajačke utvrde
opskrbu za Jajce dopremaše
(TYP: 369-370)²⁷*

²⁵ var idi kāfirde bir qal'a yaqīn / ādi Yāyçe begi ūlū le'īn
evvel islām ehli almıṣdı anı / ġāziler māhyla olmiṣdı ġanī
ehl-i islām bir zamān žabt eyledi / qal'a ehli nāgehān ḥabt eyledi. (TYP: 329-331)

²⁶ Grad na desnoj strani Vrbasa, kod Jajca. Smješten na pristupačnom brdu. Prema Mazaliću, prvobitno je bio dvorac, podignut najkasnije u 13. stoljeću, dodatno pojačan "kad se uočio njegov dobar položaj u dolini Vrbasa". Spominje se već 1453. godine, a prema Vegi Turci su ga zauzeli 1498. godine. Zadnji mađarski zapovjednik ove tvrđave bio je Ivan Haraszti. (V: Marko Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Svjetlost, Sarajevo, 1957, 125; Đoko Mazalić, "Vinac i Dobož", *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, sv. I/1953, Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo, 1958, 19). Prema Kreševljakoviću, Vinac spada u vrstu gradova koji su "branili pristup Jajcu". (V: Hamdija Kreševljaković, "Stari bosanski gradovi – Vieux Bourgs Bosniaques", *Naše starine*, I, Sarajevo, 1953, 23)

²⁷ qal'a-'i Vincesi-ki muḥkem idi ol / ehl-i islām āña bulmamıṣdı yol
qal'a-'i Yāyçe qurbında durur / azıġın Yāyćenūñ ol ġātūrūr (TYP: 369-370)

U manjim cjelinama od po nekoliko bejtova koje slijede nakon pripovijedanja o osvojenju tvrđave navodi se i *munadžat* od 11 bejtova. Nakon svojevrsnog kraćeg prekida pripovijedanja, započinje opis Gazi Jakubove bitke sa nevjernicima kod Jezera / Gölhisara²⁸ (*Ġāzī Ya ‘qūbuñ Göl-ḥiṣār Kāfirleriyle Cengi Beyanındadır*; fol. 25v-26r):

*Junak i gazija Jakub lav svog vremena je
od nevjernika iz Vinca uze krunu i prijestolje
okolinu Jajca porušio je
srce stanovnika utvrde sprženo je
utvrda im zatvor postade, prestadoše izlaziti
ako bi gaziju ugledali - prestali bi gledati
stalno bi se vraćali, doživljavali ubijanje i borbe
shvatiše kakvo je to vojevanje i ratovanje
kad tu oblast stotinu rasapa zadesi
tužni postadoše iz Jajca stanovnici
o toj stvari vijest do Jezera (Gjolhisara) stiže
rekoše kako oni možda i nisu junaci
bolje je umrijeti nego ovako osramoćen biti
nego da područje Turcima jagme zapadne
(TYP: 455-461)²⁹*

U nastavku hronike daje se opis neprohodnog klanca Helvadži (*Helvacī Derbendi Şifat*) u 20 bejtova (fol. 26r), gdje su mnogi ratnici nastradali:

*u međuprostoru bijaše klanac brdoviti
koliko samo boli nanese grudima junačkim
ratnici kroz njega s lahkoćom ne prolaziše
u njemu se jauče, poput naja su njegove grudi*

²⁸ Stari grad Jezero, naselje koje je već u 15. stoljeću igralo vrlo važnu ulogu. Ovaj grad se po prvi put spominje 1492. godine, a Turci su ga zauzeli tek 1518. (V: M. Vego, *Naselja bosanske srednjvjekovne države*, 52)

²⁹ Ġāzī Ya ‘qūb-ı bahādur şīr-i vaqt / aldı Vencse kāfirinden tāt u taḥt
eyledi Yāycsa eṭrafın ḥarāb / qal‘a ehli yūregi oldı kebāb
qal‘a zindān oldı çıqmaz oldılar / görseler ġāziyi baqmaz oldılar
dōne dōne yidi anlar qatl u żarb / bildiler kim nice imiş ceng u ḥarb
ol vilāyet yüz ḥarābe dutdı çün/ ehli Yāycse‘nüñ oldılar zebūn
Gölḥiṣār‘a erdi bu işden ḥaber / dediler kim er degül anlar meger
ölmek evlā böyle rüsvā olmadan / il vilāyet türke yağma olmadan (TYP: 455-461)

*jer, visoko brdo kraj njeg, put opkoli
put su od ratnika bili oduzeli*

(TYP: 466-468)³⁰

U klanac Helvacı Derbend sklanjali su se stanovnici Jezera / Gjolhisara (TYP: 475). On je bio takav da je deset ljudi moglo braniti prolaz kroz njega, a stotinu ljudi zaustaviti i vratiti hiljadu ljudi. Slijedi opis Jezera (*Şifat-i Gölhişār*; fol. 27v):

*poslušaj kakva je samo utvrda Jezero bila
takva da se pomoću nje oblast ta sklonila
nevjericima pribježište postala je ona
sa svake strane voda, s jedne put pomoću mosta
most od drveta, ali vrlo dugačak je
svako ko sa mosta padne, tu je čaša i stanka
onaj koji u mulj upadne, svijet vidjeti ne može
niko do dubine živog blata dosegnuti ne može
sve mimo mosta poput mora sad je
no, lađa u njemu ploviti ne može
podno vode od mulja more*

ko potone, umire a da do sedam-osam u brojanju ne stigne
(TYP: 493-498)³¹

Kao što se vidi, opis okolnosti pokušaja napada na utvrdu Jezero podsjeća izgledom i fortifikacijski na mjesto koje Evlija Čelebi opisuje na sličan način: "To je krasna kamen-tvrđava, četverougaoanog oblika s poniskim zidovima u spomenutom jezeru, tako da je ni s jedne strane nije moguće zauzeti. Ima dvije male gvozdene kapije koje se otvaraju prema sjeveru, a prilazi im se preko visećeg mosta na čekrk. Njeni čuvari svaku noć izvlače čekrkom most gore i prislanjaju uz kapiju. Tako grad ostaje na ostrvu."³² Helvadži derbent ili klanac opisan je kao klanac koji se nalazi uz Jezero / Gjolhisar i brani prolaz, a i napad na

³⁰ āra yërde var idi derbendi t̄āğ / nīce ġāzī bağrına olmışdı dāğ
geçmez idi ġāziler andan qolay / işi āh olurdı bağrı hemçū ney
key ulu t̄āğıydı dutulmuşdı yol / ġāzilerden anda almışlardı yol (TYP: 466-468)

³¹ diñle nice qal‘a idi Gölhişār / k’ anuñla şaqlanurdı ol diyār
küfr ehline melāz olmışdı ol / her taraf şu bir tarafdan köbri yol
köbrüsi ağac velī ġāyet uzaq / her ki köprüden düşe cām u duraq
cāmura düşen cihāni göremez / cāmuruñ kimse dibīne èremez
köbrünüñ ġayri deñiz gibi hemān / līkin olmaz bir gemi anda revān
zīre şunuñ taşrası balcıq deñiz / batan ölür dimadin yīdi sekiz (TYP: 493-498)

³² Evlija Čelebi, *Putopis: odlomci o jugoslovenskim zemljama*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1996, 211.

utvrdu. Dakle, pretpostavke da je srednjovjekovni grad bio na brdu a da su u Jezeru Turci napravili mjesto Jezero ili Gjolhisar ne slažu se baš sa podacima iz ovog rukopisa. Iz stihova se jasno vidi da su stanovnici živjeli i unutar utvrde okružene vodom a prelazili do klanca preko drvenog mosta. Jakub-paša naredio je oprez kod klanca i prelazak noću, što su ratnici i učinili kako bi izbjegli zasjedu od četiri velike grupe neprijatelja u klanu. Nakon opisa stanja onih koji su pobjegli u tvrđavu (Qal‘aya qaçanlaruñ hālin bildürür), autor Jakub-name nudi tumačenje izreke jednog od prvaka: “Koga Bog želi počastiti, tome neće naškoditi nikakva spletkā” (fol. 29r), te navodi i izreku Poslanika, a.s., o razmjeni zarobljenih nevjernika (fol. 29v). Nekoliko cjelina pod naslovima *hikāyet* (pripovijest), odnosno *pand* (savjet), od po nekoliko distiha također usporavaju naraciju u djelu.

Autor se potom u pripovijedanju vraća na događaje čija je centralna ličnost Gazi Jakub-paša. Vojska Jakub-pašina otišla je dublje u neprijateljske krajeve i zarobila dosta odvažnih neprijateljskih junaka. Nakon *nasihata* i *penda* od po desetak distiha, naracija se nastavlja hronološki, opisom prolaza koji autor naziva Čatal prolazom, pored kojeg je i velika utvrda sa dosta vojnika dobro naoružanih. Opisuju se Gazi Jakub-pašina taktika i doček lađa koje su pristigle u rano jutro. On ih je, prema predanju koje nudi ova hronika, gađao strijelama, pogodivši zapovjednike više lađa koje su napadale vodenim putem. Dok je Jakub-pašina vojska prolazila, on im je štitio odstupnicu, te na taj način spriječio dalji pohod neprijateljskih ratnika koje je djelimično zarobio, dok se dio razbježio na sve strane (*Şabāh gemiler geldi Ya ‘qūb Ġāzī Bismi-llāhi Didi Oq Atdi Urđi Geminūñ Begini Öldürdi Gemilerūñ kimi Qaçdı Kimini Aldılar Āsānliġula Geçdiler Bi-‘avni-llāhi*; fol. 35r). Dosta je osvojeno drvenih lađa, ban je ubijen, a stanovnici tvrđave sklopili su primirje s Jakub-pašom pod uvjetom da prestanu borbe, da dobiju garancije od osmanskih vlasti i, na kraju, da se zarobljeni vojnici međusobno razmijene. Kada su pitali neprijateljske vojnike zašto nisu koristili svoje rezerve u napadu, oni su odgovorili da se njima činilo da kod muslimana ima dosta vojske u rezervi, te da je dosta svjetlosti dolazilo s njihove strane kao da ih je bilo na hiljade, što je kod Jakub-paše probudilo zahvalnost na pomoći koja nije s ovog svijeta, kako navodi pjesnik. Navedena epizoda ukazuje na tragove usmenog predanja u osvajanjima na Balkanu, za koja se ne zna da li su nastala prije ili poslije pisanih predaja.

Potom slijedi dijalog koji je koncipiran u klasičnoj literarnoj formi “pitanje – odgovor” (*su‘āl – cevāb*), a onda predaja o Abū Ishāqu

Gāzīrūniju (fol. 41v) i molitva (*du'ā, tazarru'*; fol. 44r). Hronologiju radnje prati snoviđenje Jakub-paše o sedmoglavoj aždahi (*Der-Aḥvāl-i Ya'qūb Pāšā-yi Gāzī ve Dīden Ejderhā-'i Heft Ser der-ḥavāb*; fol. 50v) koju je sa sedam zamaha mačem obezglavio, te tako odsjekao svih sedam glava, kao i tumačenje tog događaja u snoviđenju (fol. 51v). Sedmoglava aždaha je ban Imre Derencsény (Derenčin / Derendžil), svaka glava je zapravo bojna jedinica od po hiljadu ratnika, a na čelu svake jedinice po jedan zapovjednik / glava (*ser-dār*). Kada Jakub-paša zamahne, njegov mač će sijevnuti kao munja i obasjati istok i zapad poput sunca. To je bilo tumačenje sna Jakub-pašinog.

Tekst Hronike u nastavku prati opis okolnosti Jakub-pašinog rušenja crkve u Modrušu (*Ḥikāyet Kenīsā-yi Maṭrūš Ya'qūb Pāšā-yi Gāzī Ānu Ḥarāb Eyledi*; fol. 53v). Riječ je o mjestu gdje se dolazilo radi ispunjenja različitih potreba za dio lokalnog stanovništva:³³

*oni koji ne bi do Jeruzalema stigli, išli bi do nje
onaj koji stigao ne bi, prema njoj bi okretao lice svoje*
(TYP: 995-996)³⁴

Jakub-paša je čuo razne informacije i “*reče - ja ću nju srušiti / da đavolima bude domovina neću dopustiti*”. (TYP: 1001) Kako stoji u poemi: “*Skupi svoje ratnike tada / zaputi se ka utvrdi Modruš, istog trenana*”. (TYP: 1008)³⁵ U nastavku Hronike opis uključuje kontekst onoga što slijedi, neprijatelj je čuo da Jakub-paša dolazi, postavlja mu zasjedu u klancu. On pobjeđuje i stiže do crkve, dio neprijatelja bježi a drugi strada, u sitne dijelove ruše se “kumiri”/“kipovi”, tako da je i “veliki” kip izgorio i, kako stoji u hronici, nije mogao ni samog sebe spasiti.³⁶ Neprijatelj je pripremio još jednu zasjedu u klancu, ali su se njegovi

³³ Modruš je stari srednjovjekovni grad, sjedište Frankopana od 1193. godine do sredine 16. stoljeća. Kada je riječ je o crkvi Blažene Djevice Marije zvanom od Čudesa, poznato je da je izgrađena 1450. godine i da su je vjernici hodočastili svake “mlade nedjelje” u mjesecu i praznicima Prikazanja, Navještenja, Rođenja, Uznesenja i Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije. (V: Ivan Tironi, “Postanak naselja i gradnja crkve Bl. Dj. Marije od Čudesa u Oštarijama”, *Modruški zbornik*, 4-5, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Modruš, 2011, 115.

³⁴ varmayanlar Qüds'e varurdı aña / varmayan yüzin çevürürdi aña (TYP: 995-996).

³⁵ cem' idüb gāzīlerīni ol zamān / qal'a-i maṭrūša yūridi hemān (TYP: 1008)

³⁶ Navedeni događaj, u poglavlju što slijedi, autor povezuje sa događajem u vrijeme sultana Mahmuda u Indiji kome su, nakon što je slučajno našao dva vrijedna kumira, davali veliki novac za njih a on ih nije htio prodati ni za kakvo blago zbog odgovornosti na Sudnjem danu kako pomaže ideju mnogoboštva.

vojnici razbježali. Ugarski kralj prima vijest o tome da će njegovo kraljevstvo biti napadnuto, sasvim pouzdano i vrlo izvjesno (*Ungurūs Qırālına Haber Yetiŝdi kim – Memleket Harābe Yüz Dutdı Eger bu Def‘a Olmazsa Saña Dađı El Urur Bilmiŝ Olasın*; fol. 55v). Osim toga, kralj je već čuo šta se desilo i počinje okupljati banove, govoreći:

*želim tamo ići zarad svetosti velikih kipova
da bosansku vojsku skršim ja
prigovor sa žestinom otpoče taj misli opake
navaljujući – obistinīt će se ono što rekoh, neka znate
vatrom ću spržiti zemlju, vilajet, sve što on posjeduje
neka vide kakvi jesu sluge Isusove*

(TYP: 1041-1043)³⁷

Taktike koje u tom smislu kralj namjerava primijeniti opisane su u poglavljima što slijede. Ugarski banovi stižu i ljube tle pod njegovim nogama, stavljaju mu se na raspolaganje. Pozivaju se na služenje Isusu, a autor pjesme u poglavlju koje nosi naslov *Naŝihat* (Savjet) naglašava poznati dogmatski princip u islamu da je i Mesih / Isus samo rob Božiji i da i on služi Bogu, citirajući ajet iz Svete knjige: “*Mesihu neće biti zazorno da prizna da je Allahov rob, pa ni melekima, Njemu najbližim*”³⁸ (fol. 57r). Slijedi nastavak opisa obraćanja ugarskih banova na zboru kod kralja (fol. 57r-57v):

*banovi rekoše: Zemlju Bosnu sravnimo
zapovjednika vojske njihove uhvatimo!
sudeći po ovome, on je na zemlju kipove oborio
brojne zemlje u ruševine pretvorio
on je sve jači iz dana u dan, neprestano;
u zemlju se vraćajući dosta štete napravio;
od jednog do drugog kraja, zemlje njegove sravnimo,
hajde, noći naredne da se osvetimo*

(TYP: 1067-1070)³⁹

³⁷ ulu bütler hürmet-içün varayım / Bosina’nuñ ‘askerini qrayım
söze geldi hüşmîle ol bed-gümân / lâf uraraq dëdigim bilün ‘ayân
öde yaqam il vilâyet varanı / göreler nice Mesih qullarını (TYP: 1041-1043)

³⁸ Kur’an, 4:172.

³⁹ dëdi bânlar Bosna ilîn yıqalum / leŝkere serdâr olanı tıtalum
bunca aŝnâmi yüzin düşerdi ol / nice nice il harâb itdürdi ol
durmadın quvvetlenür günden güne/ çoq ziyân itdi ile döne döne
illerini yıqalum ucdan uca / intiqâmı alalum irte gice (TYP: 1067-1070)

Slijedi poglavlje *Laṭīfe Ki Terġibdüir Ġāzīlere* (fol. 57v) – *Mudra cjelina, podsticaj za ratnike* u kojoj pjesnik izriče neke mudre izreke u kontekstu radnje koja prethodi ili slijedi (npr. kako jedna praćka hiljadu vrabaca obara, da se lisici borba s lavom jednostavnom čini, koliko god leptirova da ima – za izgaranje je jedna svijeća dovoljna itd.) Dijalog se potom nastavlja odgovorom ugarskog kralja (fol. 57v) banovima, koji naglašava da je svoju vjeru naslijedio od očeva i da ne treba da dopusti da se pokvare stari običaji i obredi, da nije čovjek onaj koji se ne trudi i svoj život za vjeru ne žrtvuje. Kralj bira vojnog zapovjednika (*Qırāl-i Bed-fi ‘āl Ser’asker İhtiyār itdügi*; 58v), raduje se zbog odlučnosti banova.

Ban Derenčin / Derencil (Imre Derencsény) stupa na scenu, obraća se banovima i kaže da je on taj koji će riješiti probleme i da ga oni trebaju podržati, da će osvojiti sve što se može osvojiti. Kralj se obraća skupu i naglašava da od bana Derenčina Emerika / Imrea očekuje da riješi to pitanje. Obraća mu se na sljedeći način: *O Derenčine, ti si istina Novog zavjeta - iy Derencil sensin İncilüñ haqı* (TYP: 1117/1), čime želi skrenuti pažnju na značaj njegovog pohoda za kršćansku vjeru.

Naveo je da je ranije imao susret sa Ibn Mihalom, osmanskim ratnikom, i da se sedam puta sukobio sa muslimanskim ratnicima, savjetujući: *Prvo potpuno zemlju Bosnu osvoji / da se njen predvodnik uhvati ti se pobrini* (TYP: 1125).⁴⁰ Javlja se ban Derenčin (*Cevāb-i Derencil Be-Qırāl*; fol. 60v) i traži od kralja da kralj izda zapovijed kojom se od ostalih zapovjednika u kraljevstvu traži da pošalju ratnike jer se sa trenutnim brojem ratnika ne može postići cilj, hvaleći se kako će i svom konju dati da se napije vode s rijeke Bosne (*āta vērem Bosina şuyunda şu*; 1130/1), te da će s uspjehom konačno riješiti i to pitanje. Kralj piše pismo / zapovijed ostalim ugarskim zapovjednicima.⁴¹ Pritom koristi i motive ponovnog povratka Isusa na zemlju: *Blizu je Vrijeme – da se Isus spusti na tle / da pogleda u kakvu su stanju sluge njegove* (TYP: 1137).⁴² Iako su stihovi što slijede pisani na osmanskome, oni uveliko podsjećaju na dopise na latinskom i na drugim jezicima u kojima se upozorava na “tursku opasnost”, što zapravo ukazuje na to da je autor Hronike ili imao prilično dobre informacije ili je dobro pretpostavljao ne samo ono šta se dešavalo u taboru Jakub-paše nego i u neprijateljskome taboru. Kraljevi izaslanici su se raširili po kraljevstvu noseći kraljeve dopise na sve strane. Svi su banovi držali da se radi o dobroj odluci i podržali su

⁴⁰ evvelā dut Bosina İlin tamām / serverin dutmaqda eyle ihtimām (TYP: 1125)

⁴¹ *Şıfat-ı nāme-i Qırāl Eṭrāfında Olan Bānlara*, fol. 61r.

⁴² vaqt yaqındur Mesih İne yere / kendü qullarına hal üzre göre (TYP: 1137)

je, o čemu su izaslanici izvijestili i samog kralja, koji je i u tome vidio dobar znak. Kralj je odabrao najbolje ugarske vojnike (*Qirāl Üngürūs ‘Askeriniñ Eysin Cem ‘ Eyledi*; fol. 62r), kako navodi:

*pripremio je od svakoga hiljadu ratnika
dvanaest hiljada zlotvora i zlikovaca*
(TYP: 1165)⁴³

Slijedi opis bana Derenčina (*Şifat-i Derencil Bān*, fol. 62v). Kako navodi autor Hronike, on je bio glavni ban ali ne i glavni vojni zapovjednik, učestvovao je u brojnim bitkama, prolio dosta krvi, posjekao mnogo glava, slavu Ugarske proširio, može se porediti sa legendarnim Rustemom, u borbi protiv njega vitezovima željezna odjeća ne pomaže, nije bio pobijeden nikada, među nevjernicima nisu se mogli zasititi priče o negovoj velikodušnosti. Kralj je obećao svaku vrstu pomoći Imreu / Emeriku (*Va ‘de-’i Qirāl Be-Derencil Bān*; fol. 63r). Rekao je da mu je na raspolaganju sve što želi, i imetak i ovlasti, da može raditi šta hoće, uzeti sebi šta poželi, da može odlučiti kako želi, ali da ne dopusti da im se neprijatelj smije.

Hronologiju događaja prati dalji opis Derenčinovog polaska u hrvatsku oblast (*Ruften Derencil-i Bān Be-Hirvād İlī*, fol. 63v) i njegov izazov da pred njega stane ko smije, a ko ne uviđa posljedice da će “crna brda poravniti” a “kamenite krajeve u prah pretvoriti” (TYP: 1187). Pojavljuje se i vojni zapovjednik sa nekoliko hiljada vojnika habsburškog ćesara / cara (*Resīden Leşker Çesār Be-Derencil*; fol. 64r), sa spremnom vojskom. On ljubi tle ispred Imrea / Emerika Derenčanina. Potom se priključuju Franci / Venecijanci sa nekoliko hiljada vojnika (*Resīden Leşker Fireng Be-Derencil Bān*; fol. 64v) i na kraju i Papa, odnosno, kako ga pjesnik naziva, “rimski pop” (*Resīden Leşker-i Rīm Bob Be-Derencil Bān*; fol. 64v) sa 2.000 ratnika. Derenčin-banu priključuje se i knez utvrde Modruš (*Resīden Kinez Bān Qal ‘a-’i Maṭrūş Be-Derencil Bān*; fol. 65v) koji je skupio oko 1.000 ljudi za borbu i obećao da će se osvetiti onome što je srušio “njegovu” crkvu (TYP: 1223). Vojsci se priključuje knez Mikula⁴⁴ Frankopan (*Resīden Kinez Mīqul Be-Derencil Bān*; fol. 66r) sa 2.000 konjanika i Mihal Pethkey⁴⁵ (*Residen Miḫāl*

⁴³ ḥāzır itdi bir birisinden biñ er / on iki biñ bed-fi‘āl ü bed-güher (TYP: 1165)

⁴⁴ knez Mikula, nadimak Nikole IV Frankopana.

⁴⁵ Mijatović takođe navodi da je ban Derenčin, saznavši za prodore Osmanlija prekinuo opsadu frankopanskog Brinja, te, izmirivši se s Frankopanima, udružio snage sa Ivanom Frankopanom Cetinskim, Nikolom Frankopanom Tržackim, Ivanom

Petqāy Be-Derencīl Bān; fol. 66r) iz Jajca, tadašnjeg središta ugarskog Bosanskog Kraljevstva sa blizu 1.000 konjanika. Prema pjesniku, vojsci se priključuju Grgurević i sin kralja, kao i glavni zapovjednik Franc Frankopan (*Resīden Aṭābegi Firinez Bān Be-Derencīl*; fol. 67r). Derenčin-ban se obraća ostalim banovima i iznosi im cilj i sažetu taktiku: osvojiti – a ono što se ne može osvojiti i zadržati, to treba spaliti.

Autor hronike ponovo digresijom pravi pauzu u pripovijedanju o događajima koji su prethodili Krbavskom boju, a svoje pripovijedanje smješta u hijeropovijesni kontekst iz vremena poslanika Nuha i njegova naroda koji je, želeći ubiti Poslanika, kažnjen potopom (*Aḥvāl-i Qavm-i Nūḥ ki 'Āṣī Oldılar Allāh'a ve Nūḥ'a Şallallāhü 'Aleyhi ve-sellem Öldürmek Qaşd İderler İvleri İçinden Şular Çıqdi Şu Çıqmağı Ummazlar İdi Kāfir Olanlar Cem 'ısi Helāk Oldılar*, fol. 68v-69r). Derenčin je, želeći uništiti islamsku vojsku, kako navodi pjesnik, postao uzrokom svog vlastitog uništenja i uništenja vojske koju predvodi. Spominje se i Anž Frankopan u desetak distiha – kako je odbio saradnju sa Emerikom Derenčinom, kako nije obećao ni poslao vojsku, a nije ni sam otišao. Kralj naređuje Derenčin-banu da poduzme odgovarajuće korake. On je došao do jednog potoka, napao neku utvrdu i zarobio dosta neprijatelja. Knez Karlo Frankopan odustaje od ranijeg savezništva sa Osmanlijama, a ranije je davao 1.000 filurija godišnje osmanskoj vojsci kako bi osmanska vojska štitila njegove interese u tom kraju, kako stoji u Hronici:

*u blizini Bosne jedan ban bi
s te strane tužni bijahu njegovi podanici
njegovo je ime Karl, prokleti
i na ovom i na drugom svijetu obmanuti
on je hiljadu filurija davao u godini
a zemlju je palio i put presijecao, da znaš, takav bi
zapovjednik je nerado i to davao
sa haračom tim svoju zemlju bi čuvao
već jednu-dvije godine harač odgovarajući
a sa tri mjesta uzimaše mal i porez trgovinski
namjeru Ugarske saznao je
zbog toga je i učinio takvo što*

(TYP: 1310-1315)⁴⁶

Karlovićem, Petrom Zrinskim, jajačkim banom Mihalom Pethkeyom i drugima. (V. Anđelko Mijatović, *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Školska knjiga, Zagreb, 2005, 48)

⁴⁶ Bosinanuñ qurbında bir bān var idi / ol taraf ehli elinde zār idi
ādi ānuñ Qārli key mel'ūn idi / dūnyevi hem uḥrevi maḡbūn idi

Kao što je primjetno u cijelom tekstu Hronike, topos Bosne jedan je od vrlo važnih toposa u opisu brojnih sukoba i Krbavskog boja, koji će uslijediti 1493. godine. Nije jasno, kad piše o utvrdi kneza Karla Frankopana, šta mu znači da je taj ban u blizini Bosne, da li je mislio na ugarsko Bosansko Kraljevstvo koje je zapalo u određenu krizu nakon smrti kralja Matijaša ili na Bosanski sandžak koji je, ipak, nešto dalje u tom periodu od Krbave i Modruša. Navodeći motiv kršenja ugovora sa sultanom, pjesnik navodi kako sultan Bajezid II izdaje naredbu Jakub-paši da krene u pohod i napadne na Karlov posjed (*Sultān Bāyezīd Eyyed Devletehu Ya ‘qūb Pāšā-yi Ġāziye Buyurđı-kim Qārlinuñ İlin Ura*; fol. 72r). To je i svojevrsni uvod u pisanje o Krbavskom boju koji je ubrzo uslijedio. Autor hronike u nastavku navodi tarih sa godinom bitke (12. zulkade 898):

*po godini selidbe Odabranog, o ti časni
kad osamsto godina i još devedest osam premaši
u četvrtak tog mjeseca zulkadeta
u sretni dan – dana dvanaestoga [1493., 25. augusta]
(TYP: 1324-1325)⁴⁷*

Prije samog opisa Krbavske bitke hroničar prenosi narodne predaje o tome kojeg dana je poželjno krenuti u bitku (*Sefere Ne Gün Çıqmaq Sevkülüdür*, fol. 71v), potom daje opis tri sablje koje je imao Gazi Jakub-paša u trenutku kada je krenuo u boj - jedna sablja je ona sultana Bajezida, drugu sablju je isukao sultan Murad tokom Kosovske bitke, dok je treća sablja zapovjednika pravovjernih, halife Omera (fol. 71v-72r), te se ukratko osvrće i na Kosovsku bitku (fol. 72r-v) i izriče munadžat koji je tom prilikom izrekao sultan Murat (fol. 72v-73r). Hroničar ukazuje na razlike i sličnosti između Boja na Kosovu i Boja na Krbavi u stihovima, kako bi ukazao na značaj pobjede i napravio uvod za detaljniji opis Boja na Krbavi.⁴⁸ Tako on kaže da te bitke nisu vodili kraljevi / vladari osobno nego junaci u njihovo ime; na Kosovu je vladar pobjegao, otišli

bīñ filūrī vēūrūrī yılda ol /	il yıqardı yol keserdi bil de ol
key zārūretden anı vēūrūr idi /	ol ħarācīle ilin qorūr idi
virmedi bir iki yıl deñlü ħarāc /	uc bucaqdan aldı māl u qayd-i bāc
Üngürüsūñ fikrini bilmişdi ol /	ānuñ-īçün ol işi qılmışdı ol (TYP: 1310-1315)

⁴⁷ Muştafānuñ hicretinden ī ‘azīz / çün sekiz yüz gecdi hem çoqsan sekiz ol meh-i zi l-qa‘denūñ penc-şenbesi / rüz-i sa‘d īdi hem on ikincisi (TYP: 1324-1325)

⁴⁸ Sličnu digresiju predstavlja i kratka priča o jednom događaju sa Jevrejima iz vremena poslanika Muhammeda (fol. 75r-v) i pohvala vjerozakonu posljednjeg Božijeg Poslanika (*Şerī‘at-i Muştafāvīye Medħ*; fol. 76r).

su i zapovjednici, a vojska ostala u nemilosti (TYP: 1420), dok su na Krbavi prvo pobijedili vojsku, a zatim uhvatili “nevjernika Derenčina”; na Kosovu je bilo puno vojske, dok je na Krbavi broj bio mali, iako je boju također pridavan značaj; na Kosovu su brojni “banovi” pobjegli, dok su na Krbavi izgubili život ili došli u tešku situaciju; na Krbavi je stigao poseban poziv da se nevjernici poraze bez milosti i da “krv teče na sve strane”, a u tome su im pomagale nebeske vojske; na Krbavi su se brda pokazala a duše zapomagale. Poetski ukazujući na žestinu bitke hroničar piše:

*Na Krbavi potok se u crnu krv pretvori
dugo vremena u njemu su trupci ljudski plivali
Na Krbavi dugo vremena s travom se završi
poput lale crveni bijahu pašnjaci*
(TYP: 1432-1433)⁴⁹

Slijedi zgsnuti opis raznih već poznatih podataka u najopćenitijem smislu, koji se odnose na Boj na Krbavi. Hronologija događaja čiji je glavni akter Gazi Jakub-paša nastavlja se kroz seriju slijedećih epizoda: Gazi Jakub isuka sablju zapovjednika Omera s ciljem da stupi u boj (fol. 76r-77r), Divljenje / poštovanje (*İ'tibār*; fol. 77r), Jakub-paša uzjaha konja krenuvši u rat (*Ya 'qūb Ġāzinūñ Ġazā Nīyetine Ata Binmesi Beyanındadur*; fol. 77r), Opis Gazi Jakubovih bliskih ratnika (*Ġāzī Ya 'qūb Qullarīnuñ Şifatıdur*; fol. 77v) itd. U poglavlju gdje opisuje Jakub-pašine ratnike, uspoređuje ih s anđelima, jedan se ne boji hiljadu nevjernika, svi su dobro obučeni i opremljeni, a u odabiru i opremanju pomogli su im “svi stanovnici Sarajeva, prijestonice Bosne” (*Bosnanuñ tahtı Serāy-i ehli qamū*; TYP: 1448), čiji su grad i polje na kojem su sijali često bili izloženi velikim paljevinama i uništavanju od strane Derenčanina / Derencil bāna još od 1480. godine, o čemu detaljno pišu hronike na osmanskome jeziku iz tog perioda. Stanovnici Sarajeva su uputili molitve Bogu da pomogne vojsci da pobijedi i na ovom i na drugom svijetu. Kako navodi hroničar, muslimanska vojska je išla nekoliko dana, a gazije su se zaustavile u utvrdi Toričan⁵⁰ i napravile stanku, gdje

⁴⁹ Qırbovāda ırmağ oldı qāra qan /yüzdi anda gövdeler nıce zamān
Qırbovāda nice yıl otdan biten / olmuş idi lāle-veş qızıl çemen (TYP: 1432-1433)

⁵⁰ O utvrdi Toričan vidi detaljnije u: Aladin Husić, “Srednjovjekovni Toričan na razmeđu dviju epoha”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 54/2004, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2005, 123-138.

je Jakub-paša provjerio situaciju u vojsci i dao odjeću odgovarajuću onima koji je nisu imali, konja, insignije i bajrake za boj (TYP: 1452-1454).

U pripremnom dijelu hroničar čitavo jedno poglavlje posvećuje dolasku izaslanika Anža Frankopana u Toričan sa pismom od kneza (Ivana) Anža Frankopana u kojem se žali na Imrea / Emerika Derencanina i traži pomoć od osmanske vojske (*Kinez Ancā Ki Derencīden Zebūñ Olub Pāšāya İlçi Gönderdi Çün / Toruncāya İlçi Geldi Mektüb İle Feryād İder Mu ‘āvenet Taleb İder*; fol. 78v-79r), na način kako to hroničar opisuje:

*svoje stanje pismom iznese
ono što je u njemu, opet uz cjelivanje:
- Ti si opisan lijepim osobinama
onaj čije biće je obdareno običajem darivanja
pomoćnik moj budi, jer sam bespomoćan
rastužen i u žalosti, posve izgubljen
na lice padoh, podigni me
dušman me silno rasplaka, donesi mi osmijehe
jer Derendžil skrha stanje moje
posve rasturi ono što imam, imanje moje
opkolio je moju varoš do tvrđave
i kulu od dijela utvrde silno razrušio je
puca iz svega, iz velikog topa, pušaka
kao silna kiša sipa iz zenberek malog topa
ako spriječiš Derencina odmah
znaj, bit ću ti do kraja u služenju odan*
(TYP: 1460-1467)⁵¹

U poglavlju što slijedi govori se o tome kako je Jakub-paša pročitao pismo od Anža Frankopana (*Pāšānuñ Mektūbı Oqıyub Cevāb Virdügi*; fol. 79r) i odgovorio da malo sačeka a da on kreće na Karla da se suoče i da ga upozna sa dugovima prema Rumeliji. Jakub-paša šalje izaslanika, zatim udaljava od Derencina i odmara kod Jajca (... *Pāšā Elçi gönderdi dahī Derencīden Yaña Göçdi Yāycsede Qondu*; fol. 80r). Poslije davanja

⁵¹ ḥālını ‘arż eyledi mektüb ile / yāzılāni ānda yīne öbile
sensin ol hoş vāşf ile mevşūf olan / ‘ādet-i in ‘ām özi meltūf olan
destegīrüm ol-ki key biçāreyem / derdimend ü müstemend āvāreyem
yüzüm üzre düşmişem qaldur beni / düşmen ağlatdı qatı güldür beni
key ḥarāb itdi Derencīl ḥālūmi / tār u mār itdi menāl ü mālumu
qal‘aya varoşumu qıldı ḥişār / virdi bārūsīne ḥaylī inkisār
hem pirenqo ātar u ṭob u tūfeg / īri yağmur gībi yāğar zenberek
def iderseñ ger Derencīli hemān / boyınu bāğlu qulugam bilgil ‘ayān

tumačenja nekoliko ajeta i hadisa, nastavlja se ostatak priče o Jakub-paši pod naslovom (*Beqīye-'i Qıssa-i Ya'qūb Pāşā*; fol. 81r). Jakub-paša odmara se dan-dva kod Jajca i razapinje šator na istom mjestu gdje je nekada Mehmed Fatih razapeo svoj šator prilikom osvajanja Jajca 1463. godine (*Sultān Meḥmed Hān Yāycse Feṭḥ İtdūgi Vaqt ne Yere Qondise / Ya'qūb Pāşā-yi Ġāzī Daḥī Anda Qondi*; fol. 81v). Slijedi nekoliko distiha u kojima se govori o neobičnoj svjetlosti koja se spustila na Jakub-pašu tom prilikom (*Ḥazret-i Ġāzī Ya'qūbuñ Üzerine Nūr İndūgini Beyān İder*; fol. 82r), jedanput popodne i dva puta navečer, a obasjala je sve okolo poput munje, kao i nekoliko distiha o tumačenju izvora te čarobne svjetlosti (*Ol Nūrun Te'vīli*; fol. 82r). Stanovnici i vojnici u utvrđi Jajce tražili su dogovor o sigurnosti utvrde (*Qal'a Ehli Emān Dilediler*; fol. 83v), poslali su jednog vjerskog predstavnika, monaha, za kojeg hroničar kaže da je "crnog srca" i "crne odjeće" da zamoli Jakub-pašu za sigurnost utvrde. Pošto je Jakub-paša išao za svojim ciljem, obećao je sigurnost i krenuo je dalje preko "velike vode koja se Una zove" (*bir ulu şu ādina Ūna dinür*; TYP: 1564/1). Posadnici u utvrđi Ostrožac (TYP:1568) htjeli su se na početku sukobiti jer su imali dobru poziciju na stijeni, ali su pratili kretanje vojske i brojno stanje, te su odmah prihvatili mirni dogovor i omogućili slobodan prolaz kad je Jakub-paša stigao do kapije s takvom ponudom. Potom vojska Jakub-paše stiže do frankopanske utvrde Slunj (*qal'a-'i Ūslūne çūn irdi çeri*; TYP: 1574/1) gdje se otpočelo sa uništavanjem imovine, kako je već obećao Karlu Frankopan, zbog kršenja dogovora o plaćanju poreza. Imre / Emerik Derenčin dobija preciznije obavijesti o dolasku Jakub-paše (*Derencile Ḥaber Vārdı kim Ya'qūb Ġāzī Geldi Diyü*; fol. 85r). Dolazi mu jedan čovjek koji govori da je Jakubova vojska skupina slabije odjevenih i gladnih vojnika, da nijedan ranjenik ne može preživjeti zbog slabih uvjeta za zacjeljenje rana. Slijedi odgovor Imrea / Emerika Derenčina uhodi koji mu je došao i donio informacije (*Cevāb-i Derencil Gelen Cāsūsa*; fol. 85r). Naređuje se zapovjednicima da se pripreme za boj i da se razidu po raznim krajevima, da prikupe svoju vojsku i da prate raštrkane jedinice Jakub-pašine, da ih puste da se iscrpe pa da ih tako umorne i iscrpljene odjednom napadnu, tako da im niko ni iz bosanske prijestolnice ne može pomoći (TYP: 1581-1592).

Do Jakub-paše stiže vijest da je Derenčin svoje vojnike rasporedio i raširio po raznim krajevima (*Ya'qūb Pāşāya Ḥaber Geldi Kim Derencil 'Askerin Ṭāğitdi*; fol. 86r), uključujući i neke krajeve u pozadini, s ciljem da oslabi pozicije Jakub-paše. Čovjek koji donosi vijest obavještava ga

da su u pozadini ljudi koji su ostali i nisu krenuli sa njima spremni da prate Derenčina i kretanje njegove vojske, te da će dočekati spremno sve one koji krenu na njih. Zato je Jakub-paša s vojskom nastavio prema cesarovoj oblasti (*Ya 'qūb Ġāzī Cesār Īlīne Ġitdi*; fol. 86v), oblasti pod upravom kralja Maksimilijana, gdje je vojska nekoliko dana prikupljala “ratni plijen”, uključujući i zarobljenike. Potom se vojska nesmetano vraćala nazad, znajući da neće biti značajnijeg otpora⁵² zbog okupiranosti bana Imrea / Emerika Derenčina drugim pohodima. No, vojska Jakub-paše vraćala se taktički u više grupa i odabrala je povratak pored klanca koji se u Hronici naziva derbent Nebāder. Klanac je opisan kao veliki, vojska mu je prilazila sa predostrožnošću, jer su samim klancem uporedo teško mogla ići dva konjanika, tako da je mali broj neprijateljskih vojnika mogao napraviti zasjedu, te su na kraju prošli klanac i stigli do jednog sela gdje su se pripremili za dalje akcije. Uz savjete koje autor Hronike često inkorporira u osnovni tekst djela (*Naṣīḥat*; fol. 87r), nerijetko opisuje i određene toponime, kao što je slučaj s opisom klanca koji je izbjegla vojska Jakub-pašina (fol. 87v).

Derenčin dobija vijest da je neprijateljska vojska prošla klanac (*Derencīle Haber Yetiṣdi Derbendi Geçdiler Diyü*; fol. 88r-v), u čemu je on vidio priliku da “uz potporu svetaca” svlada neprijatelja (*dēdi kim fursat benüm bütler zahīr*; TYP: 1645/2), obećavajući da se niko ko dođe do njega neće moći spasiti, hvaleći se da i sa hiljadu vojnika može steći slavu, da niko ispred njega ne smije izaći i stati, pouzdajući se u silu i brojnost svoje vojske. Zanimljiv je dio gdje njegov uhoda izvještava o broju i stanju vojske koja im dolazi u susret. Na upit koliko ih ima, odgovara da ih ima 3.000; kad ga pita kako izgledaju, odgovara da su goli i bos; kad ga pita da li su neoprezni kao gladan lav, odgovara da nisu takvi; kad ga pita imaju li puške i male topove zembereke, on odgovara da oni imaju jako srce; kad ga pita šta pričaju i misle, odgovara da su svi jedinstveni kao jedan. Obećava da će i konje i vojsku i zapovjednika takve vojske poslati kralju na poklon, te zapovijeda da se pripremi oružje, lukovi i lanci za završetak priče o boju (fol. 88v). Jakub-paši upada u ruke špijun koji je radio za Derenčina i od kojeg saznaje dodatne informacije. Potom se u Hronici navodi san jednog rat-

⁵² Pošto je Derenčin bio već uveliko otpočeo operacije protiv Anža Frankopana koji se sklonio u utvrdu Sokolac iznad Brinja, njegova vojska nije bila značajan faktor za ugrožavanje pozicija Jakub-paše koji prati kretanje banove vojske i čeka pravi trenutak da pomogne svom savezniku Anžu Frankopanu, na temelju ranijih dogovora i molbe / pisma koje je Anžov glasnik donio u utvrdu Toričan kod Travnika.

nika koji u snu vidi kako se Derenčin približava s brojnom vojskom, ali gubi bitku (fol. 90v). Zatim slijedi usporedba sa sultanom Mehmedom II koji je u pohodu na Qarā Boḡdān mijenjao pravac kretanja vojske prema snoviđenju (fol. 91r).

Jakub-paša je pažljivo saslušao špijuna (*Ġāzī Ya 'qūb Cāsūs Haberini İşidine Ne Didi*; fol. 91v), naglašavajući da je raspoložen za svaki boj. Slijedi motiv simboličkog stavljanja mača onako kako je to radio halifa Omer (fol. 91v). Konačno, Derenčinu stiže vijest da je Jakub-paša krenuo prema njemu (*Derencīle Haber Yetişi Kim Ġāzī Ya 'qūb Üzeriñe Gelür Diyü*; fol. 92r). Rečeno mu je da stiže za dan-dva. Nakon prijetnji uobičajenih za te prilike, Derenčin naređuje da se sva vojska skupi. Niko ne smije izaći izvan borbenih redova. Sve se mora dobro pripremiti, a neprijatelja treba stalno nadgledati. Ne smiju pobjeći, sve ih treba na sredinu polja satjerati. Do Jakub-paše stiže vijest da je Derenčin u dolini, da se pokušava pokazati kao da bježi i kreće na Krbavu kako bi obmanuo neprijatelja (fol. 92v-93r).⁵³ Derenčin je formirao "kulu" od vojnika, dosta jedinica maskirao, a u sredini je sakrio topove i glavne vitezove. Jakub-paša je shvatio da će teško ispuniti misiju da uhvati Derenčina i pošalje ga sultanu, kako mu je naređeno, tako da je odlučio pribjeći lukavstvu. Proširio je priču da je Jakub-paša ustvari prevario Derenčina i da je sa vojskom krenuo bježati, da je, dok je Derenčin čekao, on usput opljačkao nezaštićene krajeve i poveo brojne zarobljenike. Sedam redova vojnika koji su bili spremni za bitku s lijeve i s desne strane postepeno su krenuli naprijed i došlo je do promjene plana, a srednji dio je ostao van prvobitno namijenjene funkcije skrivenog iznenađenja. Derenčin je brzo istražio i uvidio da je Jakub-paša stigao na Krbavu (*Derencīl Taḡqīq Bildi Pāšā Qırbovā'da Eklendügüni*, fol. 95v). Obradovao se prilici da pobijedi Jakub-pašu. Nakon ovih dijelova, slijede prizori noći uoči bitke, te molitve koju je obavio Jakub-paša (fol. 96r-98r).⁵⁴ Nakon jedne rubaije slijedi predaja o tome kako je Gazi Jakub nakon jutarnje molitve vidio znakove pobjede, kad je otvorio Mushaf / Kur'an i vidio poglavlje *Saveznici* / suru *Aḡzāb* (fol. 98v). Pjesnik uspoređuje bitku protiv Derenčina sa bitkom prvih muslimana protiv višebožaca.

U četiri distiha sa podnaslovom *İltimās-i Du 'ā* (fol. 98r) pisac Hronike navodi da mu je pjesničko ime Baḡšī (TYP: 1829/2) i da je saputnik

⁵³ *Pāšāya Haber İrdi Ki Derencīl Düz Yirde Qal'a Oldı Yaqīn / Varılmaz Ol Aradan Döndi Qaçma Şüretinde Qırbovāya Yönelde Hile İtdi*; fol. 92v-93r.

⁵⁴ *Gicenüñ Şifatu* – fol. 96r; *Ol Gece Ya 'qūb Ġāzīnüñ Tażarru'ı* – fol. 96v; *Şifatu Şubḡ* – fol. 97r; *İltimās-i Du 'ā* – fol. 98r.

Jakub-paše (*yoldāşi*), što donekle objašnjava detalje u opisima različitih situacija, koji se odnose na navedeni pohod Jakub-paše a ne nalaze se u drugim hronikama na osmanskome jeziku koji govore o navedenom događaju. Na osnovu navedenog poglavlja, moglo bi se zaključiti da je Hroniku pisao očevidac i učesnik Boja na Krbavi.

Nakon opisa izlaska sunca (*Şıfat-i Tulū ‘-i Şems*; fol. 99v), autor Hronike ponovo opisuje stanje neprijateljske vojske na čelu sa Derenčinom / Derendžilom, (*Şıfat-i Leşker Derencîl*; fol. 100r), koje poredi sa crnim brdima koja su pritislula polje, te reakciju banove vojske kada ugledaše vojsku “vrijednu hvale” (*Bahādırlar Hāli ve Muḥannes Hāli Leşker Görüldügi Vaqit*; fol. 100v).

Jakub-paša učtivo daje nadu gazijama (*Ya‘qūb Pāşā Gāzılere İstimālet Virdügi*; fol. 101r), a potom slijede tumačenja različitih kur’anskih ajeta⁵⁵, uključujući i pripovijest o Davidu i Golijatu, gdje manje čete pobjeđuju veće i snažnije uz Božiju pomoć, odnosno kazivanje o tome kako je Talut (David) sa tri stotine trinaest ljudi napao Džalutovu (Golijatovu) vojsku od stotinu hiljada vojnika (fol. 102v). Slijedi poglavlje u kojem se opisuje kako su, dok je među zaraćenim stranama na zemlji vođena teška borba, i ptice na nebu međusobno zaratile (fol. 104r-v). Nakon jednog stihovanog savjeta (*nasihata*) i tumačenja kur’anskog ajeta, autor se ponovo osvrće na aktuelne događaje pripovijedanjem o banu Derenčinu / Derendžilu i o tome kako Jakub-paša savjetuje Derenčina / Derendžila koji u tom trenutku nema načina da pobjegne (fol. 105r-106v). Pjesnik nastavlja poglavljem u kojem kaže da Derenčin ban šalje “križare” (*Çarḫacı Gönderdi Derencîl*; fol. 106r), nakon odabira najboljih postavlja ih oko “kule”, a oko njih ostali vojnici poredani u sedam bojnih redova, svaki od vojnika sa oružjem spreman čeka, svi u redovima poredani u čvrstom stavu tako da izgledaju kao sedam rovova. Središnji dio s koji je okružen vojnicima hroničar opisuje kao blistavu svjetiljku napravljenu od mačeva, koja svjetlost uzima od “ulja” u junačkim prsima (TYP: 1980). Jakub-paša je svjestan da je njegova vojska malobrojnija u odnosu na neprijateljsku i koristi priliku da podstiče svoje vojnike, govoreći da nema puta da se može pobjeći, da nisu ptice pa da mogu odletjeti, da su dosjetke okončane i da se stiglo do kraja puta čiji ishod će sablje odlučiti (fol. 106r-107r). Udar treba biti na

⁵⁵ Kur’an, 4:76 (“Zato se borite protiv šejtanovih štićenika, jer je šejtanovo lukavstvo zaista slabo.”) i Kur’an, 8:65 (“Ako vas bude dvadesetak izdržljivih, pobijediće dvije stotine; a ako vas bude stotina, pobijediće hiljadu onih koji ne vjeruju, zato što su oni ljudi koji ne shvaćaju.”)

prednje linije, a sa strane se tražio izlaz kako bi se oslabila kompaktnost neprijatelja (TYP: 1997). U nastavku hroničar opisuje stanje vojnika Jakub-pašinih koji su nakon Jakubovog govora išli hrabro naprijed, poredeći ih sa sokolovima a neprijateljske vojnike sa guskama i patkama koje se razbježe uprkos svojoj brojnosti, tako da su se i oni koji su udarali u krila neprijatelja, nakon što bi nestajalo neprijatelja ispred njih, ponovo vraćali u boj po nekoliko puta. Derenčin ban je vidio stanje na bojištu i naljutio se na svoje elitne vitezove i ostale vojnike. Hroničar navodi da su se neprijateljski vojnici metaforički plašili i “mirisa” raja koji se ogledao na očima i ostajao na polju gdje su padali muslimanski vojnici. Neki ratnici su vidjeli ljude iz “svijeta nevidljivog” koji su širili miris koji je čuvao ratnike i držao ih na okupu. Muslimanski vojnici su vidjeli malo neprijatelja ispred sebe, a neprijateljski beskrajne redove. Neprijateljski vojnici su vidjeli ispred sebe strašne ratnike, svako im je izgledao kao jaki vitez, činilo im se da mogu mačem brdo presjeći, kamen u prah pretvoriti. Počelo je postepeno uzmicanje. Jakub-pašina vojska napada žestoko iz tri pravca:

*sa tri strane svi zajedno konje potjeraše
iz boja nevjernika istjeraše*

(TYP: 2033)⁵⁶

Hroničar nastavlja opis boja pišući o uzroku promjene boje zastave Jakub-pašine koja je često prelazila u crvenu i žutu (*Ya ‘qūb Ġāzīniñ Bayraqı Qızıldan Şārūdan Olmağa Sebeb*; fol. 106v). Naime, hroničar piše kako crvena krv ratnika leti na sve strane i ostavlja tragove na zastavama, tako da posmatraču zastave izgledaju kao da su crvenkaste, da bi prilikom padanja po tijelima na megdanu preuzimale blijedožutu boju lica prestravljenih od neprijatelja. Oči su od siline sukoba zakrvavljene, konjanici padaju a pješaci se povlače unazad, bojni poredak Derenčina bana postepeno se remeti, neki traže povlačenje. Kako hroničar ekspresionistički opisuje, u silini bitke jednim udarcem više se povreda nanosi, “mozgovi lete i u zraku se prosipaju” (*beyinler uçar havāya saçılır*; fol. 110v); svaki mač postaje srp sudbine koji siječe glave; glave padaju poput lišća u jesenje dane. Ban Imre / Emerik Derenčin uviđa kako se boj odvija i traži odstupnicu kako bi se ponovo kasnije mogao boriti, a u tu svrhu u talasima šalje vojnike koji se trebaju žrtvovati za njega. Hroničar piše kako teku potoci krvi, da je normalno da se po glavama gazi, te da se Derenčin povukao iznenada na osamljeno mjesto.

⁵⁶ üç tarafdan cümlesi at sürdiler /ma‘rekeden kāfiri qaldurdılar (TYP: 2033)

Poglavlje što slijedi govori o tome u kakvom su stanju vojske “nevjernika” i muslimana u boju na Krbavi (*Kāfir Leşkerinden ve İslām Leşkerinden Ne Deñlü Oldı Beyān İder*; fol. 111v). Vojske su iscrpljene, Derenčin ban skida svoju odjeću i opremu kako ga ne bi neprijateljski vojnici prepoznali, iako se po hodu i držanju moglo naslutiti da se ne radi o običnom vojniku. Bliži se večer, vojnici Jakub-pašini okupljaju se, liječe rane i oporavljaju se, ruke su im bolne i otekle od zamahivanja sabljom tokom čitavog dana. Potoci su i dalje krvavi, lešinari nadgledaju mrtva tijela. Sljedeće poglavlje govori o poginulima (*Kāfir Leşkerinden ve İslām Leşkerinden Ne Deñlü Öldi Beyān İder*; fol. 111v). Hroničar navodi nestvarne podatke o poginulim vojnicima Jakub-paše, navodeći da je odmah poginulo 23, a da je 46 ranjenih odmah umrlo. Od neprijateljske vojske, kako pjesnik navodi, otišlo je 26.000, vjerovatno misleći da se nisu ni pojavili, od obećanih 40.000 koje je trebao kralj Ivaniš sakupiti.⁵⁷ Od onih koji su došli, kako navodi hroničar, bilo ih je 12.000 i nešto više, a neko drugi neka sve to uspoređuje,⁵⁸ svjestan da i neprijateljska vojska vrši popise i zna otprilike koliko je vojnika poslano i koliko je učestvovalo u samom boju. Slijedi opis noći i narednog jutra, kad su se vojnici Jakub-pašini okupili, prikupili dio oružja i oruđa koje su mogli ponijeti, a ostalo su spalili i uništili kako ga neprijatelj ne bi mogao iskoristiti.

Ban Imre / Emerik Derenčin i ostali banovi uhvaćeni su, svezani i dovedeni pred Jakub-pašu kako bi bili ispitani (*Derencil ve Bānları Ya ‘qūb Ġāzī Huzūrina Cem’ İdüb Anlardan Şordı*; fol. 113r). Derenčin je svezan, svi su dovedeni na jedno mjesto, svi su redom ispitivani. Paša je postavio pitanje Derenčinu da odgovori tačno zbog čega je bio potreban taj boj i rat. Derenčin odgovara da nikada ranije nije imao toliko vojnika i takvu priliku o borbi protiv osmanske vojske i da je sada uspio nakon sedam pohoda da stigne nadomak svog cilja i da zada konačni udarac. Tada mu odgovara Jakub-paša (*Ya ‘qūb Ġāzīniñ Derencile Cevāb*; fol. 113v) da sva pomoć i pobjeda dolazi od Boga koji sve vidi. Zarobljenici su pitali o vojsci koja je s neba pomagala muslimanskoj vojsci i koja ih je savladala. Jakub-paša im odgovara da su oni stigli po Božijoj naredbi i da su oni iz svijeta nevidljivog. Od nevjerovatnih priča iz boja prenosi se i da je jedan čovjek vidio kako se pored Jakub-paše, s lijeve i desne strane, nalaze dva junaka koja su ga čuvala od neprijatelja, a da ih potom niko nije vidio.

⁵⁷ gelmeyeni yoqladılar bildiler / zıkr olan miqdārı eksük buldılar (TYP: 2104).

⁵⁸ oldı on iki biñ artuq ‘ayān / ğayrısın kendüñ qıyās eyle hemān (TYP: 2105).

U završnom dijelu nalaze se kraća poglavlja puna savjeta i pouka o prolaznosti života općenito, poučnih hićaja, aluzija na ajete i hadise o rajskim baštama, kao i poruka da oni koji su poginuli u boju čista srca nisu mrtvi. Slijede stihovi o osobinama džennetlija i stanovnika džehennema, a onda i stihovi o osobinama ašika na putu spoznaje.

DODATAK HRONICI - PISAN ZA SUFIJE: POETIČKI OBRAT,
TESAVUFSKI LITERARNI DISKURS I SEMIOTIČKA
PRETVORBA MOTIVA I ALEGORIZACIJA UNUTARNJEG
ZNAČENJA TEKSTA DJELA

Ono što je osobenost Bahšijeve hronike *Tārīḥ-i Ya'qūb Pāšā* jeste dodatak koji se sastoji od svojevrzne ezoterijske interpretacije izvornika Hronike. Bahši otpočinje novu cjelinu sljedećim poglavljem *Maṭla'-i Dāsītān Šūfīler Aşl Üzere Te'vīl Ola Herbirinden / Sālik Hişsa Ala* (fol. 121v) – *Početak epopeje za sufije – da bude unutarnje značenje osnovnog teksta i da putnik na putu Spoznaje uzme dio od svega za pouku*. Zapravo, navedena cjelina obraća se užoj publici koja razumije tesavufske metafore, o čemu svjedoči i sam početak poglavlja:

*ti što imaš osobine ašika izgubljena, nazad se vrati
što osobine ugodne imaš, na ovaj put se ne zalazi
ono što postoji zapravo je ono što tvoje postojanje ništi
o ti što sa opijenim, izgubljenim blizak i drag jesi
ispijmo iz pehara piće Vječnosti
uživajmo u razgovoru s peharnikom mi*

(TYP: 2279-2281)⁵⁹

U nastavku slijedi tekst koji na sličan način piše o relativnosti ovo-svjetskog života, o prolaznosti ovozemaljskih stvari, o porukama koje se nalaze u događajima koji se dešavaju. Do spoznaje se ne stiže dok se strast, vlastiti ego, ne svlada, dok se srce ne oslobodi od opsjednutosti materijalnim stvarima i interesima. Hroničar u stihu povezuje simbolički prvo vjerovjesnika Jakuba i njegovog sina Jusufa, također vjerovjesnika, a potom povlači nove paralele koje se odnose i na sam tekst Hronike. To se zapaža u sljedećim stihovima:

⁵⁹ gel berü ī 'āşiq-i şeydā-şıfat / bu yola başmaz qadem ra'nā-şıfat
vārīgīn yoğ edendür var olan / mest ü ḥayrān hemdemi dildār olan
içelüm cāmı şerābı bāqiden / edelüm zevq-i ḥiṭāb-i sāqiden (TYP: 2279-2281)

*sve dok se od vlastitog ega ne odustane, to se ne postiže
dok se od svega ti ne spasiš, oslobodiš svoje srce
koliko je samo Jakuba duše rastuženih
odmah Jusufa duše obraduj dolaskom ti
ako strast sklona zlu bude Derenčin
i ako protiv Jakuba srca pobjedu ostvari
šejtan-kralj će srcem zavladatai
i Derenčinom – egom sklonom zlu, upravljati
sve naravi ružne on će okupljati
a osobine lijepa odgoja, jednu po jednu uništavati*
(TYP: fol. 2285-2289)⁶⁰

Autor vješto koristi općeprihvaćeni termin *nefs emmāre* u značenju “duša sklona zlu”, i njime imenuje protivnika, odnosno bana Imrea / Emerika Derenčina, na taj način određujući njegovu poziciju i ulogu, dok je, po njemu, Jakub dio ljudskog srca koji se bori da loše osobine ne nadvladaju u ljudskom životu. Autor u naslovu poglavlja nagovještava da je to dio u kojem se nudi “unutarnje značenje” (*te ’vīl*) teksta za one koji žele uzeti pouku.

Autor nudi i “unutarnje”, ezoterijske konceptualizacije bitke, motiva, likova i toponima, koje sufijama i ljubiteljima sufizma trebaju poslužiti kao svojevrsno uputstvo za čitanje djela “iznutra”. Budući da se čitav interpretativni svijet sufija sastoji od poznatih i prihvaćenih simboličkih tumačenja, uputstvo o unutarnjem tumačenju teksta Hronike pisano je u tom smislu.

– *Sve što je u kozmosu, nalazi se i u ljudskoj duši*

U poglavlju *Sve što je u kozmosu, nalazi se i u ljudskoj duši* (*Her Ne Kim Āfāqda var Misl Anuñ Nefs-i Īnsānīde Bulunur*; fol. 122v) Bahši, zapravo, aludira na istinsku spoznaju znakova koji se nalaze u kozmosu i pokušava naći njihov odraz u duši putnika na putu apsolutne spoznaje. Navedeni moto o spoznaji koja se nalazi svuda u svemiru i u samim ljudima preoblikovan na tesavufski način otvara potpuno novu dimenziju razumijevanja historije, a i samog razumijevanja ideje historiografije u intelektualnim krugovima u kojima se kretao Bahši. Neka vrsta međuutjecaja u sferi poetske inspiracije donekle se uočava

⁶⁰ ěremezsın gecmeyince nefsiden / gōñlüñi qurtarmayınca ĥebsiden
nīce bir maħzūn ola Ya’qūb-i dil / Yūsuf-i cān vaşl ile şād eylegil
nefs-i emmāre Derencīli eger / gōñlüñüñ Ya’qūbine bulsa zafer
ħākim olur gōñüle şeytān qırāl / vērūr ol nefs-i Derencīl infi’āl
cümle aħlāq-i zemīme cem’ olur / birbir aħlāq-i ĥamīde qam’ olur (TYP: 2285-2289)

u stihovima Jakub-paše Bošnjaka i hroničara Bahšija, odnosno u Jakub-pašinoj kasidi i Bahšijevoj hronici o Krbavskom boju. No, Bahši ide dalje od nagovještaja nadnaravnog smisla događaja koji se opjevavaju u oba djela. On, u suštini, kao da otpočinje pisati posve novo djelo nakon teksta Hronike, a koje je inspirirano samim tekstom djela. Sva poglavlja koja slijede pisana su u prepoznatljivom stilu univerzalnog tesavufskog literarnog diskursa. Navedeni pristup na stanoviti način otkriva još jedno razumijevanje “filozofije” historije i ideje historiografije u vrijeme Jakub-paše, ali je teško tvrditi da se radi o općeprihvaćenom pristupu opisu događaja u osmanskoj hroničarskoj literarnoj tradiciji. Naprotiv, može se reći da je broj takvih hronika gotovo zanemariv u odnosu na ukupnu produkciju narativnih hronika krajem 15. i početkom 16. stoljeća. Zbog toga takav pristup i zaslužuje poseban osvrt.

Kada se usporedba o sličnosti kozmosa i duše afirmira kroz određeni duhovni gnostički koncept, onda se i dešavanja, uključujući i historijske događaje i razna druga dešavanja, odvijaju u duši čovjeka na način da se kozmička, geografska i historiografska toponimija preslikava na planu duhovnog i na duhovnu toponimiju. Nova kontekstualizacija događaja sama po sebi je alegorija, metafora ili metonimija, a kozmička dešavanja i likovi postaju tek oblici za popunjavanje duhovnog metaforičnog sadržaja i ideja koje nosi određeni koncept. Zato i nije čudo da se pri tome i kod Bahšija često koriste kraće poetske cjeline nastale proširenjem stilske figure *temsīla* (alegorijske usporedbe po sličnosti). Na taj način u duši čovjeka derviša iz vremena Jakub-paše nalaze se i tadašnje Jajce, Vinac, Jezero/Gjolphisar, klanac Helvadži, klanac Nebadir, crkva u Modrušu i Krbava, kao što aludira i sam pjesnik.⁶¹

Ilustracije radi, navest ćemo primjer opisa utvrde Jezera / Gjolphisara kod Jajca:

*Sa svih strana utvrdu Jezero voda okružila je
rijetkost to je, u vodi zaštićen je
Na vodi sačini most da se preko njega pređe
unutrašnjost ispod u mulju, iz vode pije
nijedna lađa vodu skroz preći ne može
njena ćud prijatnom pričinjava se
u nefsu je ljubav prema upravljanju, uzvišeni vladar je
uprava ta, s ljubavlju, drugom ostade*

⁶¹ Temsīl-i qal‘a-i Yayçe (fol. 125); Temsīl-i qal‘a-i Vinça (fol. 125); Temsīl-i qal‘a-i Gölhişār (fol. 125); Temsīl-i Helvāci Derbend (fol. 126); Temsīl-i Derbend Nebādir (fol. 126); Temsīl-i Kenīsa-i Matrūş (fol. 127); Temsīl-i Qırbova (fol. 127).

*Sebičnost njegova svojoj unutrašnjosti tvrđavu sazдалa je
Sebičnost njegova ka sebičnosti svojoj most pružila je
Uz samoljublje opet se do samoljublja stiže
na samoljublje dodatno samoljublje potvrđuje
zapravo ono što osobine ćudoređa pohvalnog objedinjuje
osobine ćudoređa pokuđena posve odstranjuje*
(TYP: 2330-2336)⁶²

Kao što je očito iz svakog *temsila*, pjesnik nema za cilj da opisuje samo izgled određenog toponima, nego i da ugradi potencijalnu simboliku “u svijetu duše”, čime zemaljski toponim novom kontekstualizacijom dobija kozmičke duhovne dimenzije. Zato Bahši nastavlja opisom simbolike vojske Derenčina, daje opise ovog svijeta, strasti, lošeg odgoja, ljutnje i ovisnosti o ovozemaljskim osobinama. Posebno se opisuju vojske srca, način kako se čisti duhovno srce uz često spominjanje Božijeg imena, stalno, kao što se željezo čisti. Djelo se završava kraćim poglavljem u kojem Bahši daje završnu riječ o samom djelu:

*Pripovijest o Jakubu tako upotpuni se
iz svijeta nevidljiva ime JAKUB-NAMA stiže
očitim čini lik Jusufa duše
srce odmah od strasti prema Zulejhi odustaje
prepun savjeta i mudrosti svaki list je
na listu svakom - pametnom lekcije
u svakoj lekciji koristi je dosta
u svakoj raznovrsna trpeza
na kraju trpeze molitva-dova običaj je
molitva-dova od vas za Bahšija – darežljivost je*
(TYP: 2532-2536)⁶³

⁶² göl-ḥiṣārı her yañā şū bürimiş / türfe budur şu içinde qorımış
şūya köbrī eylemiş andan geçer / taşrası balçiq nice şūdan içer
yoq gemi kim seyr ide şūyı tamām / hoş görünmiş kendüye ḥūyi tamām
nefsde ḥubb-i riyāset key ulu / ol riyāset ḥubbile qaldı elü
qal‘a itdi kendü özīne benligi / köbri etdi benligīne benligi
benligīle benlige varur yine / benlik üzre benligi urur yine
gerçı aḥlāq-i ḥamīde cem‘ olur / olan aḥlāq-i zemīme qam‘ olur
(TYP: 2330-2336)

⁶³ qıṣṣa-‘i Ya‘qūb çün oldı tamām / ğaybdan YA‘QŪB-NĀME irdi nām
Yūsuf-i cān şüretin eder ‘ayān / dil geçer nefis-i Zelīḥādan hemān
pend ü ḥikmetle tolıdur her varaq / her varaqda ‘āqla nice sebaq
her sebaqda nice nice fā‘ide / herbirinde dürlü dürlü mā‘ide
mā‘ide şoñına ‘ādetdür du‘ā / Baḥşīye sizden şehāvetdür du‘ā
(TYP: 2532-2536)

UMJESTO ZAKLJUČKA

Zasada nemamo detaljnijih informacija o samom porijeklu hroničara Bahšija. Znamo samo da za sebe kaže da je bio saputnik (*yoldaş*) Jakub-paše Bošnjaka. Pošto je bio savremenik i učesnik događaja prije i u vrijeme Krbavskog boja, moguće je da je bio hroničar Jakub-pašin, na sličan način kao što je Sabayi mogao biti hroničar bosanskog sandžakbega Davud-paše, sa napisanih oko 30.000 stihova o ratovanjima na granici Bosne. Same navedene činjenice, i bez poznavanja detalja o životu spomenutih pjesnika i hroničara, ukazuju na to da je u Bosanskom krajištu bilo vrlo značajnih pjesnika koji su pisali o osvajanjima i ratovanjima na granicama Bosanskog sandžaka krajem 15. stoljeća. Ono što je posebna osobenost Bahšijeve *Jakub-name*, odnosno hronike o osvajanjima na granici Bosanskog sandžaka, ugarskog dijela Bosanskog Kraljevstva i Modruško-krbavske župe, jeste Bahšijev pristup opisu događaja na kraju Hronike. Njegov pristup u isto vrijeme relativizira ideologeme uobičajenih ratničkih hronika s kraja 15. i iz 16. stoljeća i produbljuje sami smisao pisanja historije, skrećući pažnju na unutarnju dimenziju i smisao pisanja povijesti u najširem smislu te riječi. Po tome je Bahšijeva *Jakub-nama* jedinstvena u odnosu na brojne druge savremene hronike osvajanja.

“EVERYTHING IN THE UNIVERSE IS CONTAINED IN THE SOUL”: ON YAQUB-PASHA BOSNIAK AND CONFLICTS IN THE AREA BETWEEN THE BOSNIAN SANJAK AND THE KRBAVA-MODRUŠ PARISH DURING 1493 IN BAHŠI’S VERSIFIED CHRONICLE

Abstract

This paper focuses on the particularities of the Tarih-i Yaqub Pasha Chronicle whose manuscript is held by the Uppsala University Library. The manuscript consists of over 5000 verses and deals with the conflicts that took place in the area between the Bosnian Sanjak, the Hungarian (part of the) Bosnian Kingdom and the Krbava-Modruš Parish on the eve and during the Battle of Krbava Field in 1493. Special attention is devoted to Bahši’s conceptualisation of the events in the Chronicle held in Uppsala. Namely, the appendix to the Chronicle also emphasises the spiritual aspect and symbolism of the Battle in line with Sufi literary discourse, broadly conceived, this being one of the main particularities of the Chronicle.

Key words: Yaqub Pasha Bosniak, versified chronicle, gaza-nama, Yaqub-nama

IZVOR

Tārīh-i Ya‘qūb Paša, Uppsala Universitetbibliotek, U O St. 118.

LITERATURA

- Botica, Ivan, *Krbavski knezovi u srednjem vijeku*, neobjavljena doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011.
- Čar-Drnda, Hatidža, “Vakufski objekti u Bosanskom sandžaku – sedma decenija 16. stoljeća”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 52-53/2002-2003, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 2004, 267-294.

- Dostović, Nihad, "Nove vijesti o Bahši-begovom vakufu u Zvorniku i Istočnoj Bosni", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, knjiga XXXIV, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2013, 83-102.
- Engel, Pál, "Krbavski knezovi u Ugarskoj", u: *Povezivanje srednjoeuropskih zemalja s Jadranom (Mediterranom)*, ur. Josip Božičević, Znanstveno vijeće za promet HAZU, Zagreb, 1998, 73-81.
- Ertaylan, İ. Hikmet, "Üç manzum tarihî vesika", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2, İstanbul, 1947, 47-58.
- Gökbilgin, M. Tayyib, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası. Vakıflar – Mülkler - Mukataalar*, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952.
- Goldstein, Ivo, "Značaj Krbavske bitke 1493. godine u hrvatskoj povijesti", u: *Krbavska bitka i njezine posljedice*, ur. Dragutin Pavličević, Hrvatska matica iseljenika, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997, 22-27.
- Hadidi, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, hazırlayan Öztürk, Necdet, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1991.
- Handžić, Adem, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Svjetlost, Sarajevo, 1975.
- Husić, Aladin, "Srednjovjekovni Toričan na razmeđu dviju epoha", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 54/2004, Sarajevo, 2005, 123-138.
- İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter* (Tenkidli transkripsyon), hazırlayan: Şerafettin Turan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991.
- Kadrić, Adnan, "Dvije poeme na osmanskome jeziku o opisu Jakub-pašine odbrane Sarajeva i pobjede na Krbavskom polju 1493. godine", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, XXVII-XXVIII, Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, Sarajevo, 2008, 209-232.
- Kekez, Hrvoje "Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?", *Modruški zbornik*, 3, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Modruš, 2009, 65-101.
- Kiel, Machiel, "Notes on the history of some Turkish monuments in Thessaloniki and their founders", *Balkan Studies*, 11/2, Thessaloniki, 1970, 123-156.
- Klaić, Vjekoslav, "Rodoslovlje knezova Krbavskih od plemena Gusić", *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razredi filologičko-historički i filozofičko-juridički*, XLIX, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1898, 190-214.
- Kreševljaković, Hamdija, "Stari bosanski gradovi – Vieux Bourgs Bosniaques", *Naše starine*, I, Sarajevo, 1953, 7-44.
- Kužić, Krešimir, "Bitka Hrvata – bitka na Krbavskom polju 1493. godine", *Historijski zbornik*, god. LXVII, br. 1, Društvo za hrvatsku povjesnicu, Zagreb, 2014, 11-63.

- Mazalić, Đoko, “Vinac i Doboj”, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, sv. I/1953, Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo, 1958, 233-240.
- Mijatović, Anđelko, “Krbavska bitka u hrvatskoj usmenoj književnosti”, u: *Krbavska bitka i njezine posljedice*, ur. Dragutin Pavličević, Hrvatska matica iseljenika, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997, 182-185.
- Mijatović, Anđelko, *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika u Bosni i Hercegovini*, knjiga I – Sarajevo, Veselin Masleša, Sarajevo, 1974.
- Olesnicki, Aleksije A., “Bošnjak Hadum Jakub, pobjednik na Krbavskom polju g. 1493”, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. 264, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1938, 123-160.
- Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. I/1, obradio: Adem Handžić, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2000.
- Pavličević, Dragutin, “Uz hrvatsku narodnu pjesmu Smrt Bana Derenčića”, u: *Krbavska bitka i njezine posljedice*, ur. Dragutin Pavličević, Hrvatska matica iseljenika, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997, 186-187.
- Sehī Beg, *Heşt-Bihîşt*, ed. Halūk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017.
- Strčić, Petar, “Bernardin Frankopan i njegovo doba – Prilog za sintezu povijesti o vrhuncu srednjovjekovnoga razvoja i početka borbe za opstanak Frankopana i hrvatskoga naroda”, *Modruški zbornik*, 3, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Modruš, 2009, 3-27.
- Šišić, Ferdo, “Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473-1496)”, *Starine*, knj. 37, 1934, str. 189-344. i knj. 38, 1-180.
- Tironi, Ivan, “Postanak naselja i gradnja crkve Bl. Dj. Marije od Čudesa u Oštarijama”, *Modruški zbornik*, 4-5, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Modruš, 2011, 113-135.
- Tornberg, Carl Johan, *Codices Arabici, Persici et Turcici Bibliothecæ Regiæ Universitatis Upsaliensis*, Impensis Reg. Universitatis Upsaliensis, MDCCCXLIX, Lundæ, 1849.
- Vego, Marko, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Svjetlost, Sarajevo, 1957.
- Zlatar, Behija, *Zlatno doba Sarajeva (XVI stoljeće)*, Svjetlost, Sarajevo, 1996.